ROZSUDEK SOUDU (prvního senátu)

13. prosince 2006 *

Ve věci T-138/03,

É. R., O. O., J. R., A. R., B. P. R., s bydlištěm ve Vaulx-en-Velin (Francie),

T. D., J. D., D. D., V. D., s bydlištěm v Palaiseau (Francie),

D. E., É. E., s bydlištěm v Ozoir-la-Ferrière (Francie),

C. R., s bydlištěm ve Vichy (Francie),

H. R., M. S. R., I. R., B. R., M. R., s bydlištěm v Pau (Francie),

C. S., s bydlištěm v Paříži (Francie),

zastoupení F. Honnoratem, advokátem,

žalobci,

* Jednací jazyk: francouzština.

proti

Radě Evropské unie, původně zastoupené M. Balta a F. Ruggerim Laderchim, poté M. Balta a F. Florindo Gijónem, jako zmocněnci,

a

Komisi Evropských společenství, původně zastoupené D. Boossem a G. Berscheidem, poté G. Berscheidem a T. van Rijnem, jako zmocněnci,

žalovaným,

jejímž předmětem jsou žaloby na náhradu škody na základě článku 235 ES a čl. 288 druhého pododstavce ES směřující k získání náhrady škody údajně vzniklé žalobcům z důvodu nákazy a následného úmrtí jejich rodinných příslušníků, u kterých se vyskytla nová varianta Creutzfeldt-Jakobovy nemoci, která je spojena s výskytem a šířením bovinní spongiformní encefalopatie v Evropě, za něž je odpovědná Rada a Komise,

SOUD PRVNÍHO STUPNĚ
EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ (první senát),

ve složení R. García-Valdecasas, předseda, J. D. Cooke a I. Labucka, soudci,
vedoucí soudní kanceláře: J. Palacio González, vrchní rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 16. února 2006,

vydává tento

Rozsudek

Skutkový základ sporu

I – *Výskyt bovinní spongiformní encefalopatie a nové varianty Creutzfeldt-Jakobovy nemoci a opatření Společenství a vnitrostátní opatření v rámci boje proti těmto nemocem*

1 Bovinní spongiformní encefalopatie (dále jen „BSE“) je nemocí zvanou „nemoc šílených krav“, která je součástí skupiny nemocí zvaných přenosné spongiformní

encefalopatie, jež se vyznačují degenerací mozku a houbovitým vzhledem nervových buněk při mikroskopické analýze. Těmto nemocem předchází nezjistitelná inkubační doba, během které nakažené na pohled zdravé subjekty nevykazují žádný patrný klinický příznak. Pravděpodobným důvodem vzniku BSE byla změna přípravy krmiv pro skot, která obsahovala bílkoviny pocházející z ovcí postižených nemocí zvanou „klusavka ovcí". K přenosu nemoci došlo především požitím krmiv, zejména masokostní moučky, obsahujících původce infekce, který nebyl odstraněn.

2 BSE byla poprvé zjištěna ve Spojeném království v roce 1986. Epizootie se v této zemi rychle rozvinula, ze 442 případů na konci roku 1987 k maximálnímu ročnímu výskytu přibližně 37 000 případů v roce 1992. Od začátku 90. let byly případy BSE zjišťovány v dalších členských státech.

3 V červenci 1988 se Spojené království rozhodlo jednak zakázat prodej krmiv určených pro přežvýkavce, která obsahovala bílkoviny z přežvýkavců a jednak zakázat chovatelům krmit přežvýkavce takovými krmivy [„Ruminant Feed Ban" obsažený v Bovine Spongiform Encephalopathy Order (nařízení o bovinní spongiformní encefalopatii) (1988, SI 1988/1039), později pozměněné].

4 Orgány Společenství přijímaly rovněž od července 1989 ustanovení k boji proti BSE. Většina těchto opatření byla přijata na základě směrnice Rady 89/662/EHS ze dne 11. prosince 1989 o veterinárních kontrolách v obchodu uvnitř Společenství s cílem dotvoření vnitřního trhu (Úř. věst. L 395, s. 13; Zvl. vyd. 03/09, s. 214) a směrnice Rady 90/425/EHS ze dne 26. června 1990 o veterinárních a zootechnických kontrolách v obchodu s některými živými zvířaty a produkty uvnitř Společenství s cílem dotvoření vnitřního trhu (Úř. věst. L 224, s. 29; Zvl. vyd. 03/10, s. 138), jež umožňují Komisi přijímat ochranná opatření, pokud existuje nebezpečí pro zvířata nebo lidské zdraví.

5 Rozhodnutí Komise 89/469/EHS ze dne 28. července 1989 o určitých ochranných opatřeních proti BSE ve Spojeném království (Úř. věst. L 225, s. 51) tak zavedlo určitá omezení obchodu uvnitř Společenství se skotem narozeným ve Spojeném království před červencem 1988. Toto rozhodnutí bylo pozměněno rozhodnutím Komise 90/59/EHS ze dne 7. února 1990 (Úř. věst. L 41, s. 23), které zevšeobecnilo zákaz vývozu skotu ze Spojeného království na veškerý skot starší šesti měsíců. Rozhodnutí Komise 90/261/EHS ze dne 8. června 1990, kterým se mění rozhodnutí 89/469 a rozhodnutí 90/200/EHS, kterým se zavádějí dodatečné požadavky na tkáně a orgány, pokud jde o BSE (Úř. věst. L 146, s. 29), zavedlo, že dodržování tohoto zákazu musí být zajištěno označováním zvířat zvláštními značkami a používáním systému počítačových záznamů umožňujícího identifikaci zvířat. Navíc rozhodnutí Komise 90/134/EHS ze dne 6. března 1990 (Úř. věst. L 76, s. 23) přidalo BSE na seznam chorob podléhajících hlášení na základě směrnice Rady 82/894/EHS ze dne 21. prosince 1982 o hlášení chorob zvířat ve Společenství (Úř. věst. L 378, s. 58; Zvl. vyd. 03/05, s. 191).

6 Rozhodnutí Komise 90/200/EHS ze dne 9. dubna 1990, kterým se zavádějí dodatečné požadavky na tkáně a orgány, pokud jde o BSE (Úř. věst. L 105, s. 24) zavedlo řadu opatření určených k omezení obchodu uvnitř Společenství mezi Spojeným královstvím a dalšími členskými státy s určitými tkáněmi a orgány – mozkem, míchou, mandlemi, brzlíkem, slezinou a střevy – pocházejícími ze skotu staršího šesti měsíců při porážce. Odeslání jiných tkání a orgánů, které nejsou určeny k lidské spotřebě, bylo také zakázáno a bylo stanoveno, že veškerý skot, u něhož je klinické podezření na BSE, musí být poražen odděleně a jeho mozek musí být přezkoumán za účelem jasného prokázání nemoci. Pokud je BSE potvrzena, rozhodnutí ukládá zničení jatečního těla a drobů zvířete. Rozhodnutí Komise 92/290/EHS ze dne 14. května 1992 o některých ochranných opatřeních proti BSE týkajících se embryí skotu ve Spojeném království (Úř. věst. L 152, s. 37) ukládá všem členským státům zajistit, aby neodeslaly do jiných členských států embrya skotu pocházející ze samic, u nichž byl výskyt BSE potvrzen nebo u nichž je podezření na výskyt BSE. Pokud jde o Spojené království, toto rozhodnutí zakázalo vývoz embryí pocházejících ze zvířat narozených před 18. červencem 1988 a ukládalo přijetí opatření nezbytných pro identifikaci dárců.

7 Rozhodnutí Komise 94/381/ES ze dne 27. června 1994 o některých ochranných opatřeních proti bovinní spongiformní encefalopatii a zkrmování bílkovin pocházejících ze savců (Úř. věst. L 172, s. 23) zakázalo v celém Společenství používat bílkoviny pocházející ze savců pro zkrmování přežvýkavci; nicméně členské státy, které byly schopny používat systém umožňující rozlišení živočišných bílkovin pocházejících z přežvýkavců od bílkovin z nepřežvýkavců, mohly být Komisí oprávněny povolit krmení přežvýkavců bílkovinami pocházejícími z jiných druhů savců.

8 V roce 1995 identifikoval útvar pověřený dozorem nad Creutzfeldt-Jakobovou nemocí (dále jen „CJN") v Edinburku (Spojené království) deset případů CJN. Tato neurologická nevyléčitelná a smrtelná nemoc postihuje člověka a patří mezi lidské spongiformní encefalopatie. Zjištěné případy vykazovaly formu dostatečně odlišnou od klasické CJN k tomu, aby byly popsány jako nová varianta CJN (dále jen „nvCJN"). Pacienti byli všichni mladí (mezi 19 a 41 lety, v průměru 29 let), nemoc u nich trvala relativně dlouho (v průměru 13 měsíců) a jednalo se o klinický model odlišující se od klasické CJN a vykazující zcela nové histologické vlastnosti, zjištěné při pitvě.

9 Dne 20. března 1996 vydala Spongiform Encephalopathy Advisory Committee (dále jen „SEAC"), nezávislá vědecká instituce pověřená poskytováním poradenství vládě Spojeného království v oblasti BSE, sdělení uvádějící těchto deset případů nvCJN a upřesňující, že „i když neexistuje žádný přímý důkaz souvislosti [...] nejpravděpodobnější vysvětlení [v tuto chvíli] je, že tyto případy souvisejí s vystavením působení BSE před zavedením zákazu určitých specifikovaných drobů z hovězího masa v roce 1989".

10 Dne 27. března 1996 Komise přijala rozhodnutí 96/239/ES o mimořádných opatřeních na ochranu proti BSE (Úř. věst. L 78, s. 47), které zakázalo odeslání jakéhokoliv skotu a hovězího masa nebo produktu či výrobku získaného z něho z území Spojeného království do jiných členských států a třetích zemí. Toto

rozhodnutí se týkalo zejména: zaprvé živého skotu, jeho spermatu a embryí; zadruhé masa ze skotu poraženého ve Spojeném království; zatřetí produktů a výrobků získaných ze skotu poraženého ve Spojeném království, které mohou vstoupit do potravinového nebo krmivového řetězce a produktů určených k použití v léčivých přípravcích, kosmetických prostředcích nebo farmaceutických výrobcích; začtvrté masokostní moučky pocházející ze savců.

11 Dne 18. července 1996 Evropský parlament zřídil dočasnou vyšetřovací komisi k BSE. Dne 7. února 1997 tato komise přijala zprávu o údajném protiprávním jednání nebo o nesprávném úředním postupu při použití práva Společenství v oblasti BSE, aniž by byly dotčeny pravomoci soudů Společenství a vnitrostátních soudů (dále jen „zpráva vyšetřovací komise"). Tato zpráva uváděla, že Komise, Rada, ani orgány Spojeného království neřešily krizi týkající se BSE správně a kritizovala fungování výborů Společenství pověřených veterinárními a hygienickými otázkami.

12 Rozhodnutí Komise 97/534/ES ze dne 30. července 1997 o zákazu použití materiálů představujících nebezpečí z hlediska přenosných spongiformních encefalopatií (Úř. věst. L 216, s. 95) zakázalo používání tzv. „zvláštních rizikových" materiálů (dále jen „ZRM"), tj. zaprvé lebky, včetně mozku a očí, mandlí a míchy skotu staršího dvanácti měsíců a ovcí a koz, které jsou starší dvanácti měsíců nebo mají v dásních prořezaný trvalý řezák a zadruhé sleziny ovcí a koz. Od vstupu tohoto rozhodnutí v platnost bylo zakázáno jakékoliv používání ZRM, jakož i používání páteře skotu, ovcí a koz pro získání mechanicky odděleného masa. Aniž by byla dotčena dodatečná opatření přijatá členskými státy týkající se zvířat poražených na jejich území, musely být nadto ZRM předmětem zvláštního zacházení při jejich odstraňování a musely být spalovány. Původně stanovené datum pro vstup tohoto rozhodnutí v platnost, kterým byl 1. leden 1998, bylo postupně odkládáno až do 30. června 2000.

13 Dne 29. června 2000 nicméně Komise přijala rozhodnutí 2000/418/ES, kterým se upravuje používání materiálů představujících nebezpečí z hlediska přenosných spongiformních encefalopatií a kterým se mění rozhodnutí 94/474/ES (Úř. věst. L 158, s. 76), přičemž toto posledně uvedené rozhodnutí přijaté Komisí dne 27. července 1994 se týkalo některých ochranných opatření proti BSE a zrušení rozhodnutí 89/469 a 90/200 (Úř. věst. L 194, s. 96). Rozhodnutí 2000/418 zrušilo a nahradilo rozhodnutí 97/534 a upravilo nakonec používání ZRM tak, že definovalo suroviny ze skotu, ovcí a koz, které musely být odstraněny a zničeny po 1. říjnu 2000 podle zvláštního postupu určeného k zajištění nepřenosnosti BSE. Toto rozhodnutí rovněž zakázalo používání kostí hlavy a páteře těchto zvířat v určitých případech a používání určitých postupů porážení.

14 Dne 4. prosince 2000 přijala Rada rozhodnutí 2000/766/ES o některých ochranných opatřeních proti přenosným spongiformním encefalopatiím a o používání živočišných bílkovin pro krmení zvířat (Úř. věst. L 306, s. 32), které vstoupilo v platnost dne 1. ledna 2001 a uložilo členským státům zákaz používat zpracované živočišné bílkoviny pro krmení hospodářských zvířat chovaných, držených nebo krmených pro výrobu potravin.

15 Dne 13. září 2001 přijal Účetní dvůr zvláštní zprávu č. 14/2001 o BSE (Úř. věst. C 324, s. 1). V této zprávě Účetní dvůr přezkoumal opatření týkající se BSE přijatá a prováděná Evropskou unií za účelem určení a řešení nebezpečí výskytu a šíření BSE a hrozbu, kterou tato nemoc může představovat pro lidské zdraví a zdraví zvířat. Účetní dvůr zejména konstatoval, že strategie Komise v oblasti BSE byla obecně uspokojivá a založená na dostupných vědeckých poznatcích, ale že její účinnost byla narušena nedostatečným prováděním členskými státy a nedostatkem prostředků, kterými disponuje Komise, aby uložila členským státům nápravná opatření.

II – *Okolnosti vlastní žalobcům a řízení zahájená u francouzských správních a soudních orgánů*

16 Žalobci podali projednávanou žalobu jako nepřímí poškození a právní nástupci pěti osob zesnulých ve Francii na nvCJN v letech 1996 až 2002.

17 É. R. je otcem, O. O. matkou a J. R., A. R. a B. P. R. třemi bratry H. E. R., zesnulého dne 4. ledna 1996 ve věku 27 let.

18 T. D. je matkou, J. D. a D. D. bratry a V. D. sestrou L. D. zesnulé dne 4. února 2000 ve věku 36 let.

19 D. E. a É. E. jsou rodiči A. E., zesnulého dne 25. dubna 2001 ve věku 19 let. Vystupují rovněž jako zákonní zástupci jejich nezletilé dcery J. E., sestry A. E.

20 C. R. je vdovou po F. R., zesnulém dne 10. února 2002 ve věku 36 let. Vystupuje rovněž jako zákonný zástupce svého nezletilého dítěte, D. R. H. R. je otcem, M. S. R. matkou, I. R, B. R. a M. R. sestrami F. R..

21 C. S. je vdovcem po S. C. S. zesnulé dne 14. prosince 2002 ve věku 32 let. Vystupuje rovněž jako zákonný zástupce jejich nezletilých dětí M. S., S. S. S. a A. S.

22 Žalobci podali žaloby na náhradu škody u francouzského správního soudu proti orgánům tohoto státu směřující k potrestání údajně protiprávního jednání těchto orgánů z důvodu nepřijetí náležitých opatření pro předcházení rizikům, které představuje BSE. Dne 5. října 2005 zamítl tribunal administratif de Paris (Francie) nároky žalobců, když měl za to, že k nákaze obětí mohlo dojít před květnem 1988, datem, k němuž se váže nečinnost Francouzské republiky uplatňovaná žalobci. Žalobci se proti těmto rozsudkům odvolali ke cour administrative d'appel de Paris. Kromě toho vstoupili jako poškození do řízení v rámci trestního vyšetřování vedeného místopředsedou pověřeným vyšetřováním u tribunal de grande instance de Paris za neúmyslné zabití osob nakažených nvCJN.

23 V návaznosti na závazky upřesněné francouzským ministerstvem zdravotnictví, rodiny a zdravotně postižených osob v dopisech ze dne 25. února a 7. července 2004 byly žalobcům francouzským ministrem vnitra v červnu 2004 a v lednu 2005 poskytnuty „solidární dávky". Tyto náhrady se týkaly škod vzniklých obětem a jejich právním nástupcům z důvodu nvCJN a byly poskytnuty na základě stanoviska Komise pro odškodnění obětí iatrogenní Creutzfeldt-Jakobovy nemoci v důsledku léčby růstovým hormonem (Commission d'indemnisation des victimes de la maladie de Creutzfeldt-Jakob iatrogène consécutive à un traitement par hormone de croissance), jejíž poslání bylo rozšířeno na posuzování škod způsobených osobám postiženým nvCJN. Celková částka těchto náhrad činí 1 431 000 eur.

Řízení a návrhová žádání účastníků řízení

24 Návrhem došlým kanceláři Soudu dne 24. dubna 2003 podali žalobci projednávanou žalobu.

25 Dopisem došlým kanceláři Soudu dne 22. května 2003 podal C. S. žádost o poskytnutí bezplatné právní pomoci pro sebe a své tři nezletilé děti, jejichž jménem podal žalobu jako jejich zákonný zástupce. Usnesením předsedy pátého senátu ze dne 9. února 2004 Soud rozhodl o poskytnutí bezplatné právní pomoci dotčeným osobám.

26 Ve svých spisech žalované navrhly, aby bylo probíhající řízení přerušeno do rozhodnutí o žalobách na náhradu škody podaných žalobci, s výjimkou rodiny H. E. R., proti francouzským orgánům před soudy tohoto členského státu. Tyto žaloby se zakládají na týchž skutečnostech a žalobních důvodech a týkají se stejných škod, jako jsou škody v projednávané věci. Dopisem ze dne 25. října 2003 vznesli žalobci své námitky proti tomuto návrhu na přerušení řízení. Vzhledem k tomu, že žalobci měli proti přerušení řízení námitky a návrh na přerušení neodpovídal žádnému z případů stanovených čl. 54 třetím pododstavcem statutu Soudního dvora a článkem 77 jednacího řádu Soudu, Soud tomuto návrhu nevyhověl.

27 Na základě zprávy soudce zpravodaje Soud (první senát) rozhodl zahájit ústní část řízení. V rámci organizačních procesních opatření Soud položil účastníkům řízení několik otázek a požádal je o předložení určitých dokumentů. Účastníci řízení těmto žádostem vyhověli ve stanovené lhůtě.

28 Řeči účastníků řízení a jejich odpovědi na otázky položené Soudem byly vyslechnuty na veřejném jednání konaném dne 16. února 2006.

29 Žalobci navrhují, aby Soud:

— prohlásil žalobu za přípustnou;

— uložil Radě a Komisi společně a nerozdílně náhradu škody v celkové výši 3 780 733,71 eur společně s úroky z náhrady škody s 10 % sazbou od data úmrtí jednotlivých dotčených osob a úroky z prodlení od vydání mezitímního rozsudku;

— v každém případě vyhradil 1 euro na náhradu všech zjištěných škod, za účelem zachování jejich zájmu na podání žaloby;

— uložil Radě a Komisi náhradu nákladů řízení.

30 Rada a Komise navrhují, aby Soud:

— odmítl žalobu jako nepřípustnou;

— podpůrně zamítl návrhy jako neopodstatněné;

— uložil žalobcům náhradu nákladů řízení.

K přípustnosti

31 Komise a Rada, žalované, se dovolávají tří důvodů nepřípustnosti. První důvod vychází z neupřesnění hlavních skutkových a právních okolností, na nichž je žaloba

založena. Druhý důvod vychází z nevyčerpání vnitrostátních procesních prostředků a ze souvislosti s vnitrostátními řízeními. Třetí důvod vychází z promlčení nároku.

I – *K prvnímu důvodu nepřípustnosti, vycházejícímu z neupřesnění hlavních skutkových a právních okolností, na nichž je založena žaloba*

A – *Argumenty účastníků řízení*

32 Žalované připomínají, že podle článku 21 statutu Soudního dvora a čl. 44 odst. 1 písm. c) jednacího řádu musí každá žaloba obsahovat předmět sporu a stručný popis žalobních důvodů. Žaloba na náhradu škody údajně způsobené orgánem Společenství musí obsahovat údaje umožňující určit vytýkané jednání, příčinnou souvislost mezi tímto jednáním a dovolávanou škodou, jakož i charakter a rozsah této škody. V projednávaném případě však žaloba neumožňuje jednoznačně určit vytýkané protiprávní jednání z důvodu zejména smíšení protiprávností vytýkaných Radě a protiprávností vytýkaných Komisi nebo protiprávností vytýkaných francouzským orgánům. Stejně tak podle Komise v žalobě chybí údaje týkající se výskytu prvních klinických příznaků nemoci, což brání jednak posoudit počátek běhu pětileté promlčecí lhůty a jednak v závislosti na tomto datu relevanci vytýkaných jednání a opomenutí pro každou ze zesnulých osob. Rada mimoto uvádí, že žalobci nepředkládají objektivní důkazy prokazující souvislosti mezi nákazou svých blízkých a vytýkaným jednáním. Konečně v žalobě chybí jakákoli informace o použitém způsobu výpočtu pro vyčíslení údajných škod, jakož i podklady a objektivní údaje umožňující určení těchto škod.

33 Žalobci tvrdí, že žalobní důvody dovolávané žalovanými se vztahují k opodstatněnosti jejich nároků, a nikoliv k přípustnosti žaloby. Tvrdí, že vytýkané jednání, charakter a rozsah dovolávané škody a určená příčinná souvislost byly popsány dostatečně přesně.

B – *Závěry Soudu*

34 Podle článku 21 statutu Soudního dvora a čl. 44 odst. 1 písm. c) jednacího řádu musí každá žaloba uvádět předmět sporu a stručný popis dovolávaných žalobních důvodů. Za účelem zajištění právní jistoty a řádného výkonu spravedlnosti je třeba pro to, aby byla žaloba přípustná, aby hlavní skutkové a právní okolnosti, na kterých je založena, vyplývaly, přinejmenším stručně, ale uceleně a srozumitelně, z textu samotné žaloby (usnesení Soudu ze dne 28. dubna 1993, De Hoe v. Komise, T-85/92, Recueil, s. II-523, bod 20, a ze dne 29. listopadu 1993, Koelman v. Komise, T-56/92, Recueil, s. II-1267, bod 21). Na základě ustálené judikatury, aby byly splněny tyto požadavky, musí žaloba na náhradu škody způsobené orgánem Společenství obsahovat údaje, které umožňují určit jednání, které žalobce orgánu vytýká, důvody, na základě kterých má za to, že mezi tímto jednáním a škodou, o které tvrdí, že ji utrpěl, existuje příčinná souvislost, jakož i charakter a rozsah této škody (viz v tomto smyslu rozsudek Soudu ze dne 18. září 1996, Asia Motor France a další v. Komise, T-387/94, Recueil, s. II-961, bod 107; usnesení Soudu ze dne 21. listopadu 1996, Syndicat des producteurs de viande bovine a další v. Komise, T-53/96, Recueil, s. II-1579, bod 22).

35 Je přitom namístě konstatovat, že v projednávaném případě splňuje žaloba výše uvedené požadavky. Zaprvé totiž žalobci široce a podrobně popisují jednání a opomenutí, které vytýkají žalovaným orgánům, jakož i zásady, které měly tyto orgány porušit (viz zejména žaloba, body 96 až 204). Zadruhé, žalobci velmi přesným způsobem vyčíslují odškodnění, kterého se každý z nich domáhá (viz

žaloba, body 230 až 244). Stejně tak vymezují „škodu z nákazy", které se dovolávají, když zároveň poskytují příklady náhrad poskytnutých z tohoto důvodu francouzskými soudy (viz žaloba, body 226 až 228), a popisují nemajetkovou škodu, která jim údajně vznikla (viz žaloba, bod 229). Zatřetí žalobci popisují důvody, proč se domnívají, že mezi jednáním, které vytýkají Radě a Komisi, a škodou, o které mají za to, že ji utrpěli, existuje příčinná souvislost. Uvádějí tak, že existence souvislosti mezi BSE a nvCJN byla prokázána lékařskými, vědeckými a epizootologickými argumenty (viz žaloba, body 248 až 254) a přičítají žalovaným orgánům odpovědnost za nákazu svých blízkých, zejména z důvodu jejich údajné nečinnosti při řešení krize BSE z jejich strany (viz žaloba, body 256 až 268).

36 Je proto namístě dojít k závěru, že podmínky článku 21 statutu Soudního dvora a čl. 44 odst. 1 písm. c) jednacího řádu jsou v projednávaném případě splněny.

37 V důsledku toho je namístě tento důvod nepřípustnosti zamítnout.

II – *K druhému důvodu nepřípustnosti, vycházejícímu z nevyčerpání vnitrostátních procesních prostředků a ze souvislosti s vnitrostátními řízeními*

A – *Argumenty účastníků řízení*

38 Žalované podotýkají, že v případech, kdy jsou vnitrostátní orgány pověřeny prováděním právních předpisů Společenství, jednotlivci se musí dovolávat procesních prostředků dostupných před vnitrostátními soudy, mají-li samy zajistit

ochranu jejich práv (rozsudek Soudního dvora ze dne 29. září 1987, De Boer Buizen v. Rada a Komise, 81/86, Recueil, s. 3677, bod 9). Konstatují, že u tribunal administratif de Paris byly vůči francouzským orgánům podány žaloby na náhradu škody týkající se týchž skutků a stejné škody a požadující stejné odškodnění, jako byly žalobci podány v projednávané věci, s výjimkou rodiny H. E. R. Projednávaná žaloba byla tedy podána předčasně, a je tudíž nepřípustná. Existuje mimoto riziko rozporných rozhodnutí, jakož i možnost, že žalobci budou odškodněni dvakrát za jednu a tutéž škodu. V každém případě je žaloba zjevně nepřípustná, pokud jde o škodu způsobenou jak akty přijatými vnitrostátními orgány v rámci jejich pravomocí, tak tvrzenou nesprávnou kontrolu ze strany orgánů Společenství nad používáním práva Společenství členskými státy (usnesení Soudu ze dne 3. července 1997, Smanor a další v. Komise, T-201/96, Recueil, s. II-1081, body 30 a 31).

39 Žalobci připomínají, že soudy Společenství mají výlučnou pravomoc rozhodovat o žalobách na náhradu škody přičitatelné orgánům Evropské unie. Dodávají, že Soud má pravomoc požadovat v jakémkoli okamžiku údaje nezbytné pro své rozhodnutí, jako jsou například písemnosti týkající se vnitrostátního řízení. To zajišťuje, aby žalobci nemohli získat dvojí náhradu za stejnou škodu.

B – *Závěry Soudu*

40 Podle ustálené judikatury byla žaloba na náhradu škody podle článku 235 ES a čl. 288 druhého pododstavce ES zavedena jako samostatný procesní prostředek mající svou vlastní funkci v rámci systému procesních prostředků a závislý na podmínkách výkonu, které jsou přizpůsobeny jeho zvláštnímu účelu (rozsudek Soudu ze dne 13. prosince 1995, Exporteurs in Levende Varkens a další v. Komise, T-481/93 a T-484/93, Recueil, s. II-2941, bod 69). Je nicméně pravdou, že tato žaloba

musí být posouzena s ohledem na celkový systém soudní ochrany jednotlivců, a že její přípustnost může být tedy v určitých případech závislá na vyčerpání vnitrostátních procesních prostředků, které jsou dostupné za účelem dosažení zrušení rozhodnutí vnitrostátního orgánu. Aby tomu tak bylo, je ještě třeba, aby tyto vnitrostátní procesní prostředky zajišťovaly účinným způsobem ochranu práv dotyčných osob a mohly vést k dosažení náhrady tvrzené škody (rozsudek Soudního dvora ze dne 26. února 1986, Krohn v. Komise, 175/84, Recueil, s. 753, bod 27, a výše uvedený rozsudek De Boer Buizen v. Rada a Komise, bod 9).

41 V projednávaném případě se však o takovou situaci nejedná. Zaprvé je třeba poznamenat, že náhradu škody tvrzené žalobci nelze získat, ani částečně, prostřednictvím zrušení určitého aktu či aktů vnitrostátního orgánu. Zadruhé, je namístě uvést, že žaloba na náhradu škody podaná žalobci vychází z údajných protiprávností Rady a Komise. S ohledem zejména na skutečnost, že soud Společenství má na základě článku 288 ES výlučnou pravomoc rozhodovat spory týkající se náhrady škody přičitatelné Společenství, vnitrostátní procesní prostředky nemohou přitom *ipso facto* v projednávaném případě umožňovat žalobcům zajištění účinné ochrany jejich práv, a sice zejména náhradu jimi tvrzené škody v plném rozsahu (viz v tomto smyslu rozsudky Soudního dvora ze dne 13. března 1992, Vreugdenhil v. Komise, C-282/90, Recueil, s. I-1937, bod 14, a ze dne 8. dubna 1992, Cato v. Komise, C-55/90, Recueil, s. I-2533, bod 17; rozsudek Soudu ze dne 18. září 1995, Nölle v. Rada a Komise, T-167/94, Recueil, s. II-2589, body 41 a 42; výše uvedený rozsudek Exporteurs in Levende Varkens a další v. Komise, bod 72, a rozsudek ze dne 11. ledna 2002, Biret a Cie v. Rada, T-210/00, Recueil, s. II-47, body 37 a 38).

42 Je namístě ostatně poznamenat, že Soudní dvůr rozhodl, že je-li tatáž škoda předmětem dvou žalob na náhradu škody, jedné podané proti členskému státu před vnitrostátním soudem a druhé proti Společenství před soudem Společenství, může se ukázat jako nezbytné před určením výše škody, za kterou bude Společenství považováno za odpovědné, vyčkat rozhodnutí vnitrostátního soudu o případné odpovědnosti členského státu, aby bylo zabráněno tomu, že žalobce bude z důvodu rozdílného posouzení mezi oběma odlišnými soudy, nedostatečně nebo zneužíva-

jícím způsobem odškodněn (viz v tomto smyslu rozsudky Soudního dvora ze dne 14. července 1967, Kampffmeyer a další v. Komise EHS, 5/66, 7/66 a 13/66 až 24/66, Recueil, s. 317, 344, a ze dne 30. listopadu 1967, Becher v. Komise, 30/66, Recueil, s. 369, 389 a 390). Je třeba uvést, že v každém případě se tato otázka netýká přípustnosti žaloby podané k soudu Společenství, ale pouze případně konečného stanovení výše náhrady škody, kterou má Společenství poskytnout.

43 Konečně, pokud jde o argumenty, kterými Rada a Komise uplatňují, že údajná škoda byla způsobena jednáním vnitrostátních orgánů v rámci jejich pravomocí a nepřiměřené kontroly ze strany orgánů Společenství nad používáním práva Společenství členskými státy, stačí uvést, že tyto argumenty nemohou způsobit nepřípustnost projednávané žaloby. Bude třeba je případně posoudit v rámci přezkumu buď protiprávností vytýkaných žalovaným nebo škody dovolávané žalobci.

44 V důsledku toho je namístě rovněž zamítnout tento druhý důvod nepřípustnosti.

III – *K třetímu důvodu nepřípustnosti, vycházejícímu z promlčení nároku*

A – *Argumenty účastníků řízení*

45 Žalované připomínají, že v souladu s článkem 46 statutu Soudního dvora se nároky vůči Společenství z mimosmluvní odpovědnosti promlčují za pět let ode dne, kdy nastala skutečnost, na níž se zakládají. V projednávaném případě začala uvedená

lhůta běžet v okamžiku výskytu prvních příznaků nemoci, tedy v okamžiku, kdy byla způsobena osobní škoda obětem a tvrzená nepřímá škoda jejich blízkým.

46 Žalované podotýkají, že H. E. R. zemřela dne 4. ledna 1996 a že klinické příznaky její nemoci se u ní objevily již v srpnu 1994. Připomínají, že pravděpodobná souvislost mezi nvCJN a BSE byla oznámena zveřejněním sdělení SEAC ze dne 20. března 1996 a byla široce rozšířena v tisku. Dochází k závěru, že promlčení nároku rodiny H. E. R. je jednoznačně dáno. Žalované vyjadřují rovněž pochybnosti ohledně promlčení nároků rodin L. D., A. E. a F. R., jelikož žaloba neumožňuje určit přesné datum výskytu prvních příznaků nemoci, na kterou zemřeli jejich blízcí. Důkazní břemeno ohledně skutečnosti, že k výskytu těchto prvních příznaků nedošlo dříve než před pěti lety před podáním žaloby, přitom nesou žalobci.

47 Žalobci tvrdí, že promlčení nároku na náhradu škody nemůže začít běžet v okamžiku výskytu prvních příznaků nemoci. Tvrdí, že diagnostická kritéria nvCJN lze s jistotou ověřit pouze zjištěními provedenými *post mortem*, jelikož první příznaky nemoci nestačí k založení předpokládané diagnózy.

48 Žalobci uvádějí, že k úmrtí H. E. R. a následné pitvě, která potvrdila diagnózu nvCJN, došlo předtím, než byla tato nemoc oficiálně popsána vědeckými odborníky, a tedy předtím, než byla shodnost původce infekce BSE a nvCJN známa s dostatečnou jistotou. Až do přijetí stanoviska Vědeckého řídícího výboru (dále jen „VŘV“) ze dne 10. prosince 1999 totiž rodina H. E. R. neměla k dispozici údaje nutné k seznámení se skutečností způsobující škodu, která jí vznikla. Toto stanovisko stanovilo existenci vědecké shody ohledně shodnosti původce infekce BSE a nvCJN, zatímco předtím

byla souvislost mezi těmito dvěma nemocemi pouze „možnou hypotézou". Navíc posudek soudního znalce, který prokázal přesnost diagnózy, byl rodině H. E. R. oficiálně oznámen až 13. listopadu 2003. Pokud jde o ostatní oběti, jejich odborné lékařské posudky prokazují, že diagnóza nvCJN nebyla určena dříve než pět let před podáním žaloby.

B – *Závěry Soudu*

49 Podle článku 46 statutu Soudního dvora se nároky vůči Společenství z mimosmluvní odpovědnosti promlčují za pět let ode dne, kdy nastala skutečnost, na níž se zakládají. Takto stanovená promlčecí lhůta nemůže začít běžet předtím, než jsou splněny veškeré podmínky, jimž je povinnost nahradit škodu podřízena a zejména, pokud jde o případy, ve kterých odpovědnost Společenství vyplývá z normativních aktů, před vznikem škodlivých účinků těchto aktů (rozsudek Soudního dvora ze dne 27. ledna 1982, Birra Wührer a další v. Rada a Komise, 256/80, 257/80, 265/80, 267/80 a 5/81, Recueil, s. 85, bod 10; výše uvedený rozsudek Biret a Cie v. Rada, bod 41). Konečně, pokud se poškozený mohl o skutečnosti způsobující škodu dozvědět pouze opožděně, lhůta vůči němu může začít běžet až poté, co se o této skutečnosti dozvěděl (viz v tomto smyslu rozsudek Soudního dvora ze dne 7. listopadu 1985, Adams v. Komise, 145/83, Recueil, s. 3539, bod 50).

50 V projednávaném případě v rozporu s tím, co tvrdí žalované, není namístě vůči žalobcům namítat jako okamžik, kdy se začal jejich nárok promlčovat, okamžik výskytu prvních klinických příznaků charakteristických pro nemoc, kterou trpěli jejich blízcí. Zaprvé jsou totiž dotčené škodlivé účinky spojeny jak s nákazou nvCJN, tak s úmrtím osob nakažených touto nemocí. Před úmrtím obětí tak nelze tuto škodu považovat za plně určitelnou. Zadruhé, není zpochybňováno, že v rozhodné době z hlediska skutečností projednávané věci se zdálo obzvláště obtížným stanovit

diagnózu nvCJN a tato diagnóza mohla být jednoznačně potvrzena až po úmrtí pacienta. Soud má tedy za to, že v projednávaném případě nemohla promlčecí lhůta začít běžet před jednotlivými daty úmrtí každé oběti nebo před stanovením konečné diagnózy nvCJN, došlo-li k ní po úmrtí.

51 Pokud jde o rodiny L. D., A. E. a F. R., k úmrtí jejich blízkých nakažených nvCJN nedošlo dříve než pět let před podáním žaloby. L. D. totiž zemřela dne 4. února 2000, A. E. dne 25. dubna 2001, F. R. dne 10. února 2002. Navíc je namístě konstatovat, že z posudků soudních znalců vypracovaných pro každou z těchto obětí na žádost tribunal de grande instance de Paris a tribunal administratif de Paris, ze dne 1. října 2002, 13. dubna, 20. května, 6. června 2003 a 29. ledna 2004 vyplývá, že v žádném z těchto případů nebyla dříve než pět let před podáním žaloby stanovena ani předběžná diagnóza nvCJN.

52 Naopak je namístě poznamenat, že H. E. R. zemřel dne 4. ledna 1996, tedy více než sedm let před podáním žaloby v projednávané věci. Žalobci nicméně popírají promlčení nároku rodiny H. E. R., když zaprvé podotýkají, že posudek soudního znalce stanovící přesnou diagnózu byl rodině oficiálně oznámen až dne 13. listopadu 2003 a zadruhé, že před přijetím stanoviska VŘV ze dne 10. prosince 1999 neexistovala vědecká shoda o totožnosti původce infekce mezi BSE a nvCJN. Tyto argumenty nicméně nelze přijmout.

53 Jestliže je totiž zaprvé pravdou, že posudek soudního znalce ze dne 2. července 2003 vypracovaný dvěma znalci na žádost prvního vyšetřovacího soudce u tribunal de grande instance de Paris byl rodičům H. E. R. oznámen až 13. listopadu 2003, nic to nemění na tom, že tento posudek byl zpracován na základě lékařské dokumentace H. E. R. Z této dokumentace přitom vyplývá, že dne 23. listopadu 1995 mozková biopsie uspíšila předběžnou diagnózu spongiformní encefalopatie u pacienta. Tato

diagnóza byla posílena dalšími rozbory v listopadu 1995. Pitva mozku H. E. R. potvrdila, že byl nakažen „Creutzfeldt-Jakobovou spongiformní encefalopatií". Z této dokumentace rovněž vyplývá, jak bylo ostatně uznáno žalobci při jednání, že rodina H. E. R. byla informována o potvrzení této diagnózy v roce 1996.

54 Zadruhé je třeba uvést, že je obecně přijímáno, že existenci pravděpodobné souvislosti mezi BSE a nvCJN byla na základě vědeckých poznatků stanovena sdělením SEAC z března 1996. Konkrétněji rozšíření uvedeného sdělení ve sdělovacích prostředcích znamenalo začátek uvědomění si široké veřejnosti rizik spojených s BSE a existující souvislosti mezi touto nemocí a nvCJN. Informace obsažené ve sdělení SEAC totiž podstatným způsobem změnily vnímání spotřebitelů ve vztahu k nebezpečí, která tato nemoc představuje pro lidské zdraví (rozsudek Soudního dvora ze dne 5. května 1998, Spojené království v. Komise, C-180/96, Recueil, s. I-2265, body 52 a 53, a rozsudek Soudu ze dne 30. září 1998, Coldiretti a další v. Rada a Komise, T-149/96, Recueil, s. II-3841, bod 109). Naopak se nezdá, že by stanovisko VŘV ze dne 10. prosince 1999 o riziku vystavení lidí BSE prostřednictvím potravin mělo takový význam v rámci vědeckých výzkumů v této oblasti, jelikož se omezuje spíše na popis současného stavu doplňujících výzkumů vedených za účelem posouzení a upřesnění rizika BSE pro lidské zdraví. V každém případě toto stanovisko VŘV ze dne 10. prosince 1999 nebylo zcela jistě rozšířeno ve sdělovacích prostředcích a nemělo dopad na veřejné mínění srovnatelné s rozšířením a dopadem sdělení SEAC z roku 1996. Je proto namístě odmítnout tvrzení žalobců, podle kterého se rodina H. E. R. mohla odpovídajícím způsobem seznámit s pravděpodobnou příčinou nemoci H. E. R. až po přijetí stanoviska VŘV ze dne 10. prosince 1999.

55 S ohledem na všechny předcházející úvahy je třeba dospět k závěru, že pokud jde o náhradu škody způsobené nákazou a úmrtím H. E. R., projednávaná žaloba byla podána po promlčení nároku.

56 V důsledku toho je namístě prohlásit nárok É. R., O. O., J. R., A. R. a B. P. R. za promlčený. Ve zbývající části je třeba tento třetí důvod nepřípustnosti zamítnout.

K věci samé

57 Žalobci Komisi a Radě vytýkají, že porušily právní normu vyšší právní síly chránící jednotlivce, když nezajistily vysokou úroveň ochrany zdraví spotřebitelů. Podpůrně tvrdí, že s ohledem na neobvyklý a zvláštní charakter dotčené škody musí být její náhrada zajištěna orgány Společenství i v případě neexistence jejich zavinění.

I – *K mimosmluvní odpovědnosti Společenství za protiprávní jednání žalovaných orgánů*

A – *Argumenty účastníků řízení*

58 Žalobci tvrdí, že Rada a Komise trvale a úmyslně zvýhodňovaly zájmy subjektů trhu s hovězím masem na úkor zdraví spotřebitelů při vyhodnocování a řešení rizik spojených s BSE. Tyto orgány se dopustily chybných opomenutí ve svých úkolech a povinnostech v oblasti zdraví zvířat i lidského zdraví a přijaly nedostatečné, chybné, nepřiměřené nebo opožděné normy a opatření proti rizikům plynoucím z BSE a nvCJN. Rada a Komise tedy musí být odpovědné za nákazu rodinných příslušníků žalobců nvCJN, ale tato odpovědnost není výlučná.

59 Žalované připomínají, že v oblasti mimosmluvní odpovědnosti Společenství je právo na náhradu škody přiznáno, jsou-li splněny tři podmínky, a sice byla-li porušena právní norma chránící jednotlivce a její porušení je dostatečně závažné, existuje-li

skutečná škoda a konečně, existuje-li přímá příčinná souvislost mezi porušením, které je přičitatelné Společenství, a škodou vzniklou poškozeným osobám (rozsudek Soudu ze dne 14. listopadu 2002, Rica Foods a další v. Komise, T-94/00, T-110/00 a T-159/00, Recueil, s. II-4677, body 250 a 251 a výše uvedený rozsudek Exporteurs in Levende Varkens a další v. Komise, bod 81 a 91). Žalované zpochybňují, že by tyto tři podmínky byly v projednávaném případě kumulativně splněny a upřesňují, že důkazní břemeno nesou žalobci.

1. K protiprávnostem vytýkaným Radě a Komisi

60 Žalobci tvrdí, že Radě a Komisi přednostně přísluší přijmout náležitá rozhodnutí za účelem předcházení rizikům spojeným s šířením BSE. Podotýkají, že na základě čl. 129 odst. 1 třetího pododstavce Smlouvy o ES (nyní po změně čl. 152 odst. 1 prvního pododstavce ES) a v souladu s ustálenou judikaturou musí být požadavky v oblasti ochrany zdraví vzaty těmito orgány v úvahu při provádění jak společné zemědělské politiky (rozsudek Soudního dvora ze dne 15. září 1994, KYDEP v. Rada a Komise, C-146/91, Recueil, s. I-4199, bod 61), tak zásady volného pohybu zboží (usnesení předsedy Soudu ze dne 13. července 1996, The National Farmers' Union a další v. Komise, T-76/96 R, Recueil, s. II-815).

61 Žalobci připouštějí, že orgány Společenství mají v oblasti společné zemědělské politiky širokou posuzovací pravomoc, pokud jde o definici sledovaných cílů a volbu vhodných nástrojů činnosti, a tudíž při určování úrovně rizika považovaného za nepřijatelné pro společnost. Soud Společenství musí přesto ověřit, zda výkon této pravomoci těmito orgány není postižen zjevným pochybením nebo zneužitím pravomoci (rozsudky Soudního dvora ze dne 25. ledna 1979, Racke, 98/78, Recueil, s. 69, bod 5, a ze dne 21. února 1990, Wuidart a další, C-267/88 až C-285/88, Recueil, s. I-435, bod 14).

62 Žalobci připomínají, že v souladu s čl. 130r odst. 2 Smlouvy o ES (nyní po změně čl. 174 odst. 2 ES) představuje zásada předběžné opatrnosti jednu se zásad, na kterých je založena politika Společenství v oblasti životního prostředí. Tato zásada se použije rovněž tehdy, přijímají-li orgány Společenství v rámci společné zemědělské politiky opatření na ochranu lidského zdraví (výše uvedený rozsudek Soudního dvora Spojené království v. Komise, bod 100, a rozsudek ze dne 5. května 1998, National Farmers' Union a další, C-157/96, Recueil, s. I-2211, bod 64). Pokud přetrvává vědecká nejistota ohledně existence nebo dosahu rizik pro lidské zdraví, mohou orgány Společenství přijmout ochranná opatření, aniž by musely čekat na úplné prokázání skutečné existence a závažnosti těchto rizik (výše uvedené rozsudky Spojené království v. Komise, bod 99, a National Farmers' Union a další, bod 63; rozsudek Soudu ze dne 16. července 1998, Bergaderm a Goupil v. Komise, T-199/96, Recueil, s. II-2805, bod 66).

63 Žalované podotýkají, že opatření v oblasti ochrany veřejného zdraví v podstatě spadají do pravomocí členských států, kterým přísluší přijmout veškerá opatření považovaná za nezbytná, jak na základě článku 30 ES v oblastech, ve kterých nedošlo k harmonizaci na úrovni Společenství, tak na základě různých ochranných ustanovení stanovených právními předpisy Společenství v oblastech, ve kterých k harmonizaci došlo. Žalované v tomto ohledu odkazují zejména na směrnice 89/662 a 90/425. Členské státy jsou také pověřeny prováděním aktů Společenství a kontrolou nad jejich používáním jednotlivci a podniky. Předmětem žaloby na náhradu škody proti orgánům Společenství přitom může být pouze jednání nebo opomenutí, která skutečně spadají pouze do pravomoci uvedených orgánů.

64 Komise kromě toho uplatňuje, že i před zakotvením zásady předběžné opatrnosti judikaturou na začátku 90. let tato zásada vedla její činnost při řešení „krize šílených krav". Připomíná, že pravděpodobná souvislost mezi nvCJN a BSE byla oznámena až v roce 1996 a že před tímto datem se vědci domnívali, že riziko pro člověka je minimální. Komise se však neomezila na opatření směřující výlučně k ochraně

zdraví zvířat, ale od roku 1989 přijímala opatření v oblasti veřejného zdraví. Jestliže se tato opatření mohou dnes jevit jako nedostatečná, činnost Komise musí být posuzována s ohledem na nedokonalé poznatky v rozhodné době.

65 Pokud jde o protiprávnosti konkrétně vytýkané Radě a Komisi, žalobci zaprvé tvrdí, že se žalované orgány dopustily zjevně nesprávných posouzení při řešení rizik spojených s BSE. Zadruhé Radě a Komisi vytýkají zneužití pravomoci. Zatřetí tvrdí, že byly porušeny zásady legitimního očekávání a řádné správy.

a) K žalobnímu důvodu vycházejícímu ze zjevně nesprávných posouzení při řešení krize BSE

66 Žalobci tvrdí, že žalované přijaly relevantní opatření z hlediska rizik spojených s BSE se značným zpožděním ve srovnání s opatřeními přijatými orgány Spojeného království, které zakázaly používání masokostní moučky v krmivech přežvýkavců v červenci 1988.

67 Komise popírá toto údajné zpoždění při přijímání náležitých opatření. Uvádí, že legalita aktu musí být posuzována v závislosti na skutkových a právních okolnostech existujících v okamžiku, kdy byl tento akt přijat (rozsudek Soudního dvora ze dne 7. února 1979, Francie v. Komise, 15/76 a 16/76, Recueil, s. 321, bod 7), a nemůže tudíž záviset na zpětných posouzeních týkajících se stupně jeho účinnosti.

68 Žalobci zaprvé kritizují zpoždění k němuž došlo při přijímání prvních opatření Společenství v rámci boje proti BSE. První zákazy dovozu některého živého skotu ze Spojeného království byly přijaty až 28. července 1989 rozhodnutím 89/469. Oznamování případů BSE bylo učiněno povinným až dne 6. března 1990 rozhodnutím 90/134. Konečně teprve dne 9. dubna 1990 rozhodnutí 90/200 zakázalo dovoz určitých hovězích tkání a orgánů ze Spojeného království.

69 Komise odpovídá, že první opatření proti BSE přijala pouze několik měsíců po zveřejnění zprávy pracovní skupiny k BSE zveřejněné ministerstvem zemědělství, rybolovu a potravy Spojeného království v únoru 1989 (Southwoodova zpráva).

70 Zadruhé žalobci kritizují zacházení žalovaných s objektivními rizikovými faktory, jako je konzumace moučky dovezené ze Spojeného království a možnost přenosu původce infekce používáním odpadu živočišného původu při výrobě krmiva. Připomínají, že opatření zavedená orgány Spojeného království v roce 1988 nebránila výrobcům ze Spojeného království legálně vyvážet tuto moučku do jiných členských států. Společenství však zakázalo používání masokostní moučky pocházející z tkání savců v krmivech pro přežvýkavce až v červenci 1994 rozhodnutím 94/381. Následkem zpoždění těchto opatření byl epidemický vývoj ilustrovaný prvními pěti případy BSE ohlášenými ve Francii v roce 1991. Žalobci konečně uplatňují, že i po zákazu používání bílkovin savců v krmivech pro přežvýkavce zůstal evropský skot vystaven riziku šíření BSE z důvodu křížové kontaminace ve výrobních a distribučních okruzích krmiv.

71 Komise uvádí, že v letech 1989 až 1990 veterinární výbory nedoporučily přijetí právních předpisů Společenství zakazujících masokostní moučku. V návaznosti na odmítnutí, vyjádřené členskými státy v roce 1989, přijmout opatření překračující

meze stanovisek vědeckých výborů byla přitom Komise nucena upustit od zákazu masokostní moučky, ale vyzvala členské státy, aby stanovily jednostranné zákazy.

72 Zatřetí žalobci žalovaným orgánům vytýkají zpoždění při uvalení embarga na veškerý skot a hovězí produkty či výrobky pocházející ze Spojeného království. Toto embargo bylo uvaleno až 27. března 1996 rozhodnutím 96/239.

73 Komise odpovídá, že v letech 1989 až 1996 žádné vědecké stanovisko takové embargo nedoporučovalo. S přihlédnutím k objevení existence možné souvislosti mezi BSE a nvCJN uvedenému ve sdělení SEAC ze dne 20. března 1996 se Komise bez odkladu rozhodla provést nové vyhodnocení rizika. Dne 22. března 1996 Komise svolala Vědecký veterinární výbor (VVV) a dne 25. března 1996 svolala Stálý veterinární výbor (SVV). Na základě doporučení posledně uvedeného výboru přijala Komise dne 27. března 1996 rozhodnutí 96/239.

74 Začtvrté žalobci kritizují zpoždění při stanovení zákazu používání ZRM. Námitky několika členských států jak v rámci SVV, tak v rámci Rady měly totiž za následek, že vstup rozhodnutí 97/534 v platnost, stanovený na 1. ledna 1998, byl několikrát odložen, přičemž zákaz ZRM se stal účinným až od 1. října 2000 v návaznosti na přijetí rozhodnutí 2000/418. Tento zákaz přitom představoval hlavní opatření na ochranu lidského zdraví, protože konzumace ZRM byla přímým zdrojem nákazy nvCJN.

75 Komise tvrdí, že v rozporu s tím, co tvrdí žalobci, rozhodnutí 2000/418 nebylo prvním opatřením Společenství týkajícím se zákazu ZRM. Již rozhodnutí 90/200

totiž stanovilo zákaz vývozu ze Spojeného království takových materiálů, jako je mozek, mícha, brzlík, mandle, slezina a střeva. Komise tvrdí, že v letech 1989 až 1996 přijala veškerá opatření doporučovaná stanovisky vědeckých výborů v oblasti stáhnutí ZRM (dříve nazývaných „zvláštní hovězí droby" nebo „ZHD") z trhu.

76 Zapáté žalobci uplatňují, že ačkoliv orgány Společenství rychle nabyly jistotu o šíření BSE do dalších evropských zemí mimo Spojené království a byly si vědomy významu budoucího vyhodnocení epizootologického statusu členských států, VŘV doporučil provést vyhodnocení zeměpisného rizika BSE až ve stanovisku ze dne 23. ledna 1998, pozměněném dne 20. února 1998.

77 Komise zpochybňuje názor, podle kterého od roku 1990 bylo takové budoucí vyhodnocení epizootologického statusu členských států nezbytné. V každém případě rozhodnutí 90/134 uložilo všem členským státům povinné oznamování jakéhokoli ohniska BSE, což umožnilo dozor nad vývojem epidemie v jednotlivých zemích.

b) K žalobnímu důvodu vycházejícímu ze zneužití pravomoci

78 Žalobci uvádějí, že Komise několikrát členským státům pohrozila soudními řízeními, aby je odradila od přijetí jednostranných ochranných opatření proti rizikům spojeným s BSE, ačkoliv článek 36 Smlouvy o ES (nyní článek 30 ES) jim přijetí takových opatření umožňuje. Konkrétněji odkazují na námitky Komise vůči přijetí Francií, v roce 1990, dočasného přerušení dovozů živého skotu a zpracovaných produktů či výrobků pocházejících ze Spojeného království, jakož i vůči zavedení Francií, v roce 1992, přechodných opatření spočívajících v zákazu uvádění do

prodeje potravinových doplňků a výrobků určených k dětské výživě obsahujících jiné tkáně než svalové tkáně hovězího a skopového původu. Tyto příkazy tak odpovídaly snaze nezdůrazňovat ve Francii riziko šíření BSE a skrývat nedostatečnost opatření Společenství v této oblasti a představovaly zneužití pravomoci.

79 Žalované připomínají, že zneužití pravomoci představuje skutečnost, kdy orgán přijme akt za výlučným nebo alespoň rozhodujícím účelem dosáhnout jiných cílů než uvedených nebo kdy obejde zvláštní postup stanovený ve Smlouvě pro případ vzniku okolností daného případu (rozsudek Soudního dvora ze dne 12. listopadu 1996, Spojené království v. Rada, C-84/94, Recueil, s. I-5755, bod 69). Jelikož přitom fungování vnitřního trhu, stabilita zemědělských trhů a záruka spravedlivé úrovně příjmů zemědělců jsou cíli legitimně sledovanými Společenstvím v rámci pravomocí, které mu svěřuje Smlouva, žalobní důvody uvedené žalobci nemohou označovat zneužití pravomoci.

c) K žalobnímu důvodu vycházejícímu z porušení zásad legitimního očekávání a řádné správy

80 Žalobci tvrdí, že žalované porušily legitimní očekávání evropských spotřebitelů tím, že za účelem zabránění tomu, aby šíření účinků BSE způsobilo propad trhu s hovězím masem, upřednostňovaly politiku neprůhlednosti a nedostatku transparentnosti a zřekly se zavedení „systému řízení rizik". Žalobci rovněž kritizují nedostatek nezávislosti a transparentnosti vědeckých stanovisek na úrovni Společenství. V tomto ohledu podotýkají, že zpráva vyšetřovací komise Parlamentu ze dne 7. února 1997 silně kritizovala převahu zástupců Spojeného království ve Vědeckém veterinárním výboru. Konečně, žalobci Komisi vytýkají, že do roku 1994 neprovedla žádnou inspekci týkající se BSE.

81 Žalované připomínají, že pokud neexistují konkrétní ujištění, která by správní orgán poskytl, nikdo se nemůže dovolávat porušení zásady ochrany legitimního očekávání (rozsudek Soudu ze dne 11. prosince 1996, Atlanta a další v. ES, T-521/93, Recueil, s. II-1707, bod 57). V projednávaném případě však porušení takovýchto ujištění nebylo ani dovoláváno. Pokud jde o údajné neprovedení inspekcí Společenství týkajících se BSE v letech 1990 až 1994, Komise upřesňuje, že její úkol spočívá pouze v kontrole inspekční činnosti členských států.

2. K existenci škody

82 Žalobci se zaprvé dovolávají existence „škody z nákazy", a sice osobní nehospodářské škody zahrnující veškeré fyziologické, fyzické a psychické obtíže a utrpení každé z obětí nemoci, které byly v projednávaném případě výjimečné. Tato škoda z nákazy byly vyčíslena francouzskými soudy v případě iatrogenní nákazy (tedy způsobené lékařskou léčbou) CJN v návaznosti na podávání růstových hormonů, na 340 000 eur. Žalobci zadruhé uplatňují nemajetkovou újmu, když tvrdí, že utrpení jejich blízkých nakažených nemocí, nejistá diagnóza a možnost být sami nakaženi na ně měla výjimečný dopad. Zatřetí se domáhají náhrady majetkové újmy způsobené jak prokázanými ztrátami, tak ušlým ziskem z důvodu nemoci svých blízkých. Konečně požadují vyrovnávací úroky z náhrady škody ve výši 10 % počínaje jednotlivými daty úmrtí obětí a úroky z prodlení od vydání mezitímního rozsudku.

83 Pokud jde konkrétně o nákazu a úmrtí L. D., jsou předloženy následující návrhy na náhradu škody: částka 457 347,05 eur by měla připadnout právním nástupcům oběti z titulu náhrady škody z nákazy; 45 734,71 eur ve prospěch matky oběti z titulu nemajetkové újmy vyplývající z této nákazy; 30 489,80 eur pro každého z dvou bratrů oběti a pro její sestru z titulu jejich nemajetkové újmy.

84 Pokud jde o případ A. E., jsou předloženy následující návrhy na náhradu škody: částka 457 347,05 eur by měla připadnout právním nástupcům oběti z titulu náhrady škody z nákazy; částka 76 224,51 eur pro každého z rodičů oběti z titulu náhrady nemajetkové újmy vyplývající z této nákazy; částka 76 224,51 eur rovněž v jejich prospěch jako zákonných zástupců jejich nezletilé dcery z titulu nemajetkové újmy, která jí vznikla z důvodu nákazy jejího staršího bratra.

85 Pokud jde o F. R., jsou předloženy následující návrhy na náhradu škody: částka 457 347 eur by měla připadnout právním nástupcům oběti z titulu náhrady škody z nákazy; částka 76 224,51 eur ve prospěch vdovy po F. R. z titulu nemajetkové újmy vyplývající z této nákazy; stejně tak pro posledně uvedenou jako zákonnou zástupkyni jejího nezletilého dítěte částka 76 224,51 eur z titulu náhrady nemajetkové újmy a stejná částka z titulu majetkové újmy, která tomuto dítěti vznikla; částka 45 735 eur pro každého z rodičů oběti z titulu nemajetkové újmy vyplývající z této nákazy; částka 30 489 eur pro každou ze tří sester oběti z titulu náhrady nemajetkové újmy.

86 Konečně pokud jde o S. C. S., jsou předloženy následující návrhy na náhradu škody: částka 457 347 eur ve prospěch vdovce po oběti jako jejího právního nástupce a právního zástupce jejich nezletilých dětí z titulu náhrady škody z nákazy; částka 76 224,51 eur z titulu vlastní nemajetkové újmy vdovce vyplývající z nákazy jeho zesnulé manželky; rovněž jako zákonného zástupce jeho třech nezletilých dětí, částka 76 224,51 eur pro každé z nich z titulu nemajetkové újmy, která jim vznikla a stejné částky z titulu jejich majetkové újmy.

87 Žalované uplatňují, že žaloba neposkytuje žádné vysvětlení ohledně způsobu, jakým byla náhrada škody vypočtena. Žalované též poznamenávají, že k vyčíslení majetkové újmy vzniklé z důvodu nemoci je třeba vzít v úvahu náklady spojené s léčbou a pomocí nemocným, ztrátu příjmu za dobu trvání nemoci, majetkovou újmu

odvozenou přímo od úmrtí a majetkovou ztrátu odpovídající *lucrum cessans*, pokud jde o osoby, které jsou ekonomicky závislé na oběti. Žaloba však neobsahuje žádný z těchto údajů. Kromě toho žalované tvrdí, že majetková újma blízkých nemocných nepředstavuje napravitelnou újmu (rozsudek Soudního dvora ze dne 8. října 1986, Leussink a další v. Komise, 169/83 a 136/84, Recueil, s. 2801, bod 22), a zpochybňují, že by nemajetková újma vlastní oběti byla přenositelná na jejího právního nástupce. Konečně žalované orgány zpochybňují použití úrokové sazby ve výši 10 % navržené žalobci.

88 Komise navíc tvrdí, že v projednávaném případě nesou odpovědnost za dovolávanou škodu primárně členské státy, a tvrdí, že by tudíž výše odškodnění, která bude případně stanovena, měla být v důsledku toho snížena.

3. K existenci příčinné souvislosti

89 Žalobci tvrdí, že vztah mezi BSE a nvCJN je dnes prokázán jak lékařskými nebo vědeckými argumenty, tak i epizootologickými argumenty. Mimoto podotýkají, že v projednávaném případě stanovily odborné lékařské posudky jasnou diagnózu nvCJN pro každou ze zemřelých obětí.

90 Žalobci zdůrazňují, že BSE byla poprvé popsána ve Spojeném království v listopadu 1986 a upřesňují, že orgány této země identifikovaly nvCJN dne 20. března 1996, přičemž se ve Spojeném království vyskytlo 163 000 případů BSE a více než 150 případů nvCJN. Ve Francii se BSE objevila v roce 1991 zjištěním pěti případů zvířat,

která nebyla dovezena ze Spojeného království, ale jejichž nákaza byla spojena s konzumací masové moučky pocházející ze Spojeného království. Ve Francii se BSE vyskytla v nejvíce případech z kontinentálních zemí s 679 případy ke dni 29. srpna 2002 a do roku 2002 Francie zaregistrovala šest jistých nebo pravděpodobných případů nvCJN.

91 Žalobci uvádějí, že určení doby vystavení spotřebitelů riziku BSE musí brát v úvahu tento vývoj výskytu nemoci skotu v jednotlivých evropských zemích, jakož i vývoj prodeje skotu a hovězích produktů či výrobků pocházejících ze Spojeného království a vývoj právní úpravy na ochranu zdraví spotřebitelů v průběhu dotčeného období. Připomínají, že o prvních preventivních opatřeních týkajících se BSE bylo rozhodnuto ve Spojeném království v roce 1989. Tato opatření však vedla ke značnému nárůstu dovozu masokostní moučky pocházející ze Spojeného království do Francie. Zatímco se výskyt BSE následně ve Spojeném království snížil, začala se tato nemoc od roku 1991 objevovat na evropském kontinentu, zejména ve Francii. V roce 1996 bylo na úrovni Společenství uvaleno embargo na skot a produkty či výrobky pocházející ze Spojeného království a ve Francii byly zvláštní rizikové droby staženy z potravinového řetězce, přičemž toto stažení z trhu se na úrovni Společenství stalo účinným až v roce 2000. Mezitím Francie dovezla 48 000 tun drobů pocházejících ze Spojeného království v letech 1988 až 1996, ve srovnání s 3 180 tunami v letech 1978 až 1987. Žalobci na základě těchto zjištění tvrdí, že k hlavnímu vystavení francouzských spotřebitelů riziku BSE došlo v období mezi červencem 1988 až rokem 1996, jelikož společně s přijetím ochranných opatření ve Spojeném království a snížením rizika vystavení se BSE v této zemi bylo zvýšeno riziko vystavení se této nemoci v jiných zemích Společenství z důvodu nečinnosti vnitrostátních orgánů a orgánů Společenství.

92 Žalobci konkrétněji uvádějí, že několik vědeckých stanovisek dospělo k závěru, že je nutné a vhodné stáhnout ZRM z potravinového řetězce za účelem ochrany lidského zdraví. Žalobci kromě toho zpochybňují argument, že škoda vznikla z důvodu činnosti subjektů, které se podílely na protiprávním obchodu s hovězími produkty či výrobky, jelikož z vědeckých stanovisek a lékařských posudků vyplývá, že dotčené

oběti byly nakaženy požitím nakažených tkání před jejich zákazem ve Francii v dubnu 1996, a tedy před uvalením obecného embarga na uvádění na trh skotu a hovězích produktů či výrobků pocházejících ze Spojeného království.

93 Žalobci konečně upřesňují, že nepovažují odpovědnost Komise a Rady za nákazu svých blízkých za výlučnou. Uplatňují, že francouzské orgány nepřijaly opatření nezbytná k předcházení vystavení francouzských spotřebitelů riziku BSE. Skutečnost, že se členský stát dopustil pochybení, však přesto nevylučuje, že Společenství přispělo ke vzniku škody. V takovém případě poškozený může uplatnit odpovědnost členského státu před vnitrostátními soudy a odpovědnost Společenství před soudem Společenství (výše uvedený rozsudek Kampffmeyer a další v. Komise).

94 Žalované tvrdí, že žalobci nepředložili důkaz o existenci přímé příčinné souvislosti mezi jim vytýkaným jednáním a dovolávanou škodou.

95 Žalované uplatňují, že lékařské posudky předložené žalobci neumožňují konečným způsobem prokázat, že v projednávaném případě došlo k nákaze obětí původcem infekce BSE prostřednictvím potravin. Žalobci rovněž nepředložili důkazní materiály nebo návrhy na provedení dokazování týkající se přesné povahy produktů či výrobků, které byly přenoscem původce infekce, či spotřebních zvyklostí zemřelých osob. Zvláště neuvedli, zda nákaza byla způsobena francouzskými produkty či výrobky nebo produkty či výrobky dovezenými ze Spojeného království. S přihlédnutím k velmi omezenému množství případů BSE zjištěných mimo Spojené království, zejména ve Francii (v letech 1988 až 1996 bylo v této posledně uvedené zemi potvrzeno 25 případů ve srovnání se 167 875 případy zjištěnými ve

Spojeném království) je přitom ze statistického hlediska velmi nepravděpodobné, že by se francouzské oběti nakazily infekcí po konzumaci francouzského masa ze zvířat nakažených BSE. Je logičtější předpokládat, že oběti ve Francii nebo jinde požily maso pocházející ze Spojeného království z nakažených zvířat během 80. let.

96 V tomto ohledu se žalované domnívají, že v projednávaném případě nemůže být přímá příčinná souvislost uznána z důvodu vědecké nejistoty, která stále obklopuje výzkum ohledně BSE, nvCJN a souvislost mezi oběma těmito nemocemi. Podle stanoviska VŘV ze dne 10. prosince 1999 se tato nejistota týkala zejména maximální délky inkubační doby – nebo doby latence – nvCJN – která může trvat jeden rok až více než 25 let –, minimálního infekčního množství, přesné povahy původce infekce a způsobu, jakým je infekčnost rozdělena mezi různé tkáně zvířete nebo nakaženého člověka.

97 Žalované tvrdí, že zejména z důvodu délky inkubační doby nvCJN není možné určit datum, kdy mohly být zemřelé osoby nakaženy (viz v tomto ohledu stanovisko podskupiny VVV k BSE ze dne 7. listopadu 1995). Tato nemožnost určit přesné datum nákazy brání přezkoumat, zda byly v tomto okamžiku žalované orgány schopny přijmout náležitá ochranná opatření.

98 Komise mimoto podotýká, že, jak vyplývá ze zvláštní zprávy Účetního dvora č. 14/2001, některé členské státy byly zdrženlivé v provádění opatření Společenství do svého vnitrostátního práva, čímž zdržovaly provádění účinné ochrany veřejného zdraví a zdraví zvířat, a nevykonávaly optimální dozor nad používáním norem Společenství.

B – *Závěry Soudu*

99 Z ustálené judikatury vyplývá, že vznik mimosmluvní odpovědnosti Společenství za protiprávní jednání jeho institucí ve smyslu čl. 288 druhého pododstavce ES je vázán na splnění souboru podmínek, a sice protiprávnosti jednání vytýkaného orgánům, skutečné existence škody a existence příčinné souvislosti mezi jednáním a uplatňovanou škodou (rozsudek Soudního dvora ze dne 29. září 1982, Oleifici Mediterranei v. EHS, 26/81, Recueil, s. 3057, bod 16; rozsudky Soudu ze dne 11. července 1996, International Procurement Services v. Komise, T-175/94, Recueil, s. II-729, bod 44; ze dne 16. října 1996, Efisol v. Komise, T-336/94, Recueil, s. II-1343, bod 30, a ze dne 11. července 1997, Oleifici Italiani v. Komise, T-267/94, Recueil, s. II-1239, bod 20).

100 Co se týče první podmínky, judikatura vyžaduje, aby bylo prokázáno dostatečně závažné porušení právní normy přiznávající práva jednotlivcům (rozsudek Soudního dvora ze dne 4. července 2000, Bergaderm a Goupil v. Komise, C-352/98 P, Recueil, s. I-5291, bod 42). Co se týče požadavku, podle kterého musí být porušení dostatečně závažné, je rozhodujícím kritériem, na základě něhož lze mít za to, že je tento požadavek splněn, skutečnost, že dotčený orgán Společenství zjevným a závažným způsobem překročil meze kladené jeho posuzovací pravomoci. Pokud tento orgán disponuje pouze značně omezeným nebo dokonce žádným prostorem pro uvážení, pouhé porušení práva Společenství může stačit k prokázání existence dostatečně závažného porušení (rozsudek Soudního dvora ze dne 10. prosince 2002, Komise v. Camar a Tico, C-312/00 P, Recueil, s. I-11355, bod 54; rozsudek Soudu ze dne 12. července 2001, Comafrica a Dole Fresh Fruit Europe v. Komise, T-198/95, T-171/96, T-230/97, T-174/98 a T-225/99, Recueil, s. II-1975, bod 134).

101 Není-li jedna z těchto podmínek splněna, musí být žaloba v plném rozsahu zamítnuta, aniž by bylo nutné zkoumat ostatní podmínky (výše uvedený rozsudek

KYDEP v. Rada a Komise, body 19 a 81, a rozsudek Soudu ze dne 20. února 2002, Förde-Reederei v. Rada a Komise, T-170/00, Recueil, s. II-515, bod 37).

102 V projednávaném případě je nejprve třeba přezkoumat otázku existence příčinné souvislosti mezi údajně protiprávním jednáním žalovaných orgánů a škodou dovolávanou žalobci.

103 Podle ustálené judikatury se jedná o příčinnou souvislost ve smyslu čl. 288 druhého pododstavce ES, pokud existuje jistý a přímý vztah příčiny a následku mezi pochybením způsobeným dotčeným orgánem a dovolávanou škodou, přičemž je věcí žalobců prokázat příčinnou souvislost (rozsudek Soudního dvora ze dne 15. ledna 1987, GAEC de la Ségaude v. Rada a Komise, 253/84, Recueil, s. 123, bod 20, a rozsudek ze dne 30. ledna 1992, Finsider a další v. Komise, C-363/88 a C-364/88, Recueil, s. I-359, bod 25; výše uvedený rozsudek Coldiretti a další v. Rada a Komise, bod 101).

104 V projednávaném případě spočívají protiprávnosti vytýkané žalobci Radě a Komisi především v chybných opomenutích jejich povinností v oblasti zdraví zvířat a lidského zdraví, jakož i v přijímání nedostatečných, chybných, nepřiměřených nebo opožděných norem a opatření proti rizikům plynoucím z BSE a nvCJN. Žalobci tvrdí, že bezprostřední příčinou vzniklé škody je nákaza jejich rodinných příslušníků nvCJN a jejich úmrtí na tuto nemoc. Žalobci tvrdí, že Rada a Komise musí být shledány odpovědné za tuto nákazu, ale nikoli výlučně.

105 Je tedy třeba přezkoumat, zda žalobci předložili důkazy nebo indicie prokazující zaprvé, že jejich blízcí byli nakaženi nvCJN a že tato infekce byla způsobena

konzumací masa ze skotu nakaženého BSE a zadruhé, že jednání a opomenutí vytýkaná žalovaným mohou být považována za příčinu uvedené nákazy.

106 Pokud jde o první otázku, tedy příčinu úmrtí rodinných příslušníků žalobců, je namístě bez dalšího konstatovat, že ze dvou řad lékařských posudků předložených žalobci – jednak posudků ze dne 1. října 2002, 13. dubna, 20. května a 6. června 2003, vypracovaných na žádost tribunal de grande instance de Paris, a jednak posudků ze dne 29. ledna 2004, vypracovaných na žádost tribunal administratif de Paris – vyplývá, že u všech obětí byla stanovena jednoznačná diagnóza nvCJN s výslovným vyloučením jakékoli jiné alternativní diagnózy. Uvedené posudky mimoto dospívají k závěru, že nejpravděpodobnějším způsobem infekce u těchto případů nvCJN byla nákaza ústy, tedy nákaza potravinami. Možnost iatrogenní CJN, tedy způsobené lékařským léčbou, tak byla odmítnuta. Konkrétněji tyto posudky potvrzují, že se jednalo o infekce přenesené na člověka mající původ v BSE.

107 Je třeba kromě toho poznamenat, že se nyní zdá, že ve vědeckých kruzích je obecně uznáno, že nákaza nvCJN je způsobena původcem BSE. Žalované samy uznaly, že je vědecky prokázáno, že existují fyzikální, chemické a biologické vlastnosti společné pro BSE a nvCJN. Stejně tak stanovisko VŘV ze dne 10. prosince 1999 o riziku vystavení lidí BSE prostřednictvím potravin (viz bod 48 výše) potvrzuje, že vědecké důkazy uvádějí, že BSE a nvCJN jsou velmi pravděpodobně způsobeny stejným původcem a z toho vyvozuje, že lidské oběti byly pravděpodobně nakaženy v důsledku ústní konzumace materiálu nakaženého BSE. Konečně rozhodnutí 2000/418 ve své preambuli uvádí, že „[s]e hromadí důkazy, že původce BSE je shodný s původcem [nvCJN]".

108 S ohledem na výše uvedené úvahy má Soud za dostatečně prokázané, že blízcí žalobců zemřeli na nvCJN a že tato nemoc byla způsobena konzumací masa ze skotu nakaženého BSE.

109 Pokud jde o druhou otázku, tedy otázku, zda jednání a opomenutí vytýkaná žalovaným mohou být považována za příčinu nákazy zemřelých rodinných příslušníků žalobců, žalobci v podstatě tvrdí, že Rada a Komise nepřijaly ve vhodný okamžik nezbytná a náležitá opatření proti rizikům, které představovala krize BSE pro veřejné zdraví. Tyto orgány tak odpovídají za to, že nezabránily šíření BSE – která se ze skotu ve Spojeném království, kde se objevila, rozšířila na skot z jiných členských států – jakož i za to, že nezabránily, aby se BSE ve formě nvCJN přenesla na člověka.

110 Pro účely přezkumu této otázky je třeba nejprve zjistit data nákazy obětí a inkubační dobu nemoci a poté ověřit možnou existenci příčinné souvislosti mezi stanovenou škodou a jednotlivým údajně protiprávním jednáním konkrétně vytýkaným Radě a Komisi.

111 V každém případě je třeba připomenout, že možnost přenosu BSE na člověka byla vědecky prokázána až v březnu 1996, v okamžiku, kdy SEAC vydala své sdělení poukazující na pravděpodobnou souvislost mezi BSE a nvCJN. Jak přitom uvádějí žalované, jejich jednání musí být posouzeno s ohledem na stav vědeckých poznatků a stupeň opatrnosti a obezřetnosti vyžadované v rozhodné době z hlediska skutkového stavu.

1. K datům nákazy obětí a inkubační době nemoci

112 Ze spisu vyplývá, že data nákazy rodinných příslušníků žalobců nelze přesně stanovit. Žalobci v tomto ohledu tvrdí, že k hlavnímu vystavení francouzských

spotřebitelů riziku BSE došlo v období od července 1988 – okamžiku, kdy orgány Spojeného království přijaly první ochranná opatření týkající se BSE – do března nebo dubna 1996 – kdy Společenství uvalilo embargo na hovězí produkty či výrobky a masokostní moučku pocházející ze Spojeného království a Francie zakázala konzumaci zvláštních rizikových drobů (viz bod 91 výše). Žalobci zvláště tvrdili, že jejich blízcí byli nakaženi nejpozději v roce 1996 (viz bod 92 výše). Je třeba rovněž poznamenat, že posudky znalců jmenovaných tribunal de grande instance de Paris a tribunal administratif de Paris, poté, co konstatovaly, že data nákazy zemřelých rodinných příslušníků žalobců nemohou být přesně stanovena, stanovily pravděpodobná data této nákazy mezi roky 1980 a 1996.

113 V tomto ohledu je třeba uvést, že nvCJN se vyznačuje svou dlouhou inkubační dobou. Stanovisko VŘV ze dne 10. prosince 1999 o riziku vystavení lidí BSE prostřednictvím potravin (viz bod 48 výše) totiž uvádí, že tato doba je neznámá, ale současně upřesňuje, že může trvat několik let až více než 25 let. Sami žalobci uvedli, že přenosné spongiformní encefalopatie se vyznačují dlouhou dobou latence u nakaženého jednotlivce, která může u člověka trvat až 30 let (viz žaloba, bod 103). Konečně posudky znalců vypracované na žádost tribunal de grande instance de Paris a tribunal administratif de Paris uvádějí, že „[k]linické údaje a modely týkající se inkubační doby předpokládají dobu 15 až 20 let mezi vystavením původci BSE a výskytem nové varianty u člověka" a upřesňují, že „bez ohledu na formu [CJN] a na její příčinu se jedná o nemoc, která má velmi dlouhou inkubační dobu (několik let)", že „tato inkubační doba se v jednotlivých případech liší" a že „varianta spojená s [BSE] se neliší od této charakteristiky vývoje nemoci". Konečně je třeba připomenout, že BSE, která je příčinou nákazy nvCJN, má také u skotu inkubační dobu, která může trvat několik let. Podle stanoviska VŘV ze dne 10. prosince 1999 je průměrná inkubační doba BSE pět let, přičemž ve většině případů trvá mezi čtyřmi až šesti lety.

114 Na základě předchozích zjištění je namístě dospět k závěru, že v projednávaném případě rodinní příslušníci žalobců nakažení nvCJN mohli být nakaženi původcem této nemoci nejen v letech 1988 až 1996, jak tvrdí žalobci, ale i před rokem 1988. Je přitom třeba zaprvé připomenout, že je obecně přijímáno, že možnost přenosu BSE na člověka byla vědecky uznána až v roce 1996. Zadruhé, jak uvádí stanovisko VŘV ze dne 10. prosince 1999 (viz bod 48 výše), BSE je novou nemocí, která se objevila ve Spojeném království pravděpodobně v letech 1980 až 1985, ale která byla zjištěna a popsána až v listopadu 1986. K nákaze dotčených obětí tak mohlo vskutku dojít v okamžiku, kdy rizika spojená s BSE, zejména rizika týkající se lidského zdraví, byla ve vědeckých kruzích značně neznámá.

115 Konkrétněji, jelikož k této nákaze mohlo dojít před rokem 1988, nelze považovat za prokázané, že údajně protiprávní jednání vytýkané žalobci Radě a Komisi, ke kterému došlo ve všech případech po tomto datu, je nutnou a přímou příčinnou dovolávané škody.

2. K existenci příčinné souvislosti mezi dovolávanou škodou a jednáním vytýkaným Radě a Komisi

116 Obě hlavní výtky žalobců ohledně řešení BSE a nvCJN Radou a Komisí se týkají jednak jejich údajného opožděného zákazu používání masokostní moučky v krmivech pro hospodářská zvířata, což podle žalobců vedlo k šíření BSE mimo Spojené království a jednak jejich údajného opožděného stahování ZRM z potravinového řetězce, což bylo příčinou nákazy lidských obětí nvCJN. Navíc žalobci uvádějí jiné jednání žalovaných, které má představovat zjevně nesprávné posouzení a vytýkají jim také zneužití pravomoci a porušení zásad legitimního očekávání a řádné správy.

a) K údajnému opožděnému zákazu používání masokostní moučky

117 Žalobci tvrdí, že BSE se v kontinentální Evropě, zvláště ve Francii, šířila zejména z důvodu používání nakažené masokostní moučky dovážené ze Spojeného království v krmivech pro hospodářská zvířata. Podotýkají, že orgány této země v roce 1988 zakázaly krmení přežvýkavců moučkou z přežvýkavců, ale že nezakázaly vývoz této moučky do jiných členských států. To vedlo k významnému zvýšení dovozu nakažené moučky ze Spojeného království do Francie, jejíž konzumace francouzským skotem byla příčinou výskytu BSE v této zemi. Žalované přitom zakázaly používání masokostní moučky pocházející z tkání savců v krmivech přežvýkavců až v červnu 1994 rozhodnutím 94/381. Částečný zákaz používání masokostní moučky stanovený uvedeným rozhodnutím mimoto nezabránil vystavení skotu původci infekce z důvodu křížové kontaminace. Při jednání žalobci upřesnili, že jelikož vystavení člověka nvCJN bylo spojeno s šířením BSE, toto údajně protiprávní jednání žalovaných při jejich řešení nemoci skotu mělo dopad na rizika pro lidské zdraví.

118 Je namístě bez dalšího konstatovat, že i když se zdá, že přesný původ BSE není zcela známý, vědecké práce o této nemoci uvádějí, že – kromě malého počtu případů (méně než 10 %) způsobených přenosem z matky – je příčinou BSE velmi pravděpodobně požití masokostní moučky obsahující původce nákazy. Jak totiž uvádí rozhodnutí 94/381, má se za to, že přítomnost BSE u dobytka má svůj původ v bílkovinách přežvýkavců, které obsahovaly původce klusavky a později BSE a které nebyly dostatečně zpracovány k tomu, aby byl původce nákazy inaktivován. Z toho vyplývá, že k boji proti šíření této nemoci bylo zejména nutné zabránit tomu, aby tkáně, které mohou obsahovat původce BSE, byly zavedeny do krmivového řetězce.

119 I když orgány Spojeného království zakázaly chovatelům usazeným na svém území od července 1988 krmit přežvýkavce masokostní moučkou obsahující bílkoviny pocházející z přežvýkavců, žalované orgány na začátku nepřijaly podobná opatření na úrovni Společenství. Jak totiž uvádějí žalobci, žalované zakázaly používání bílkovin ze savců pro krmení přežvýkavců v celém Společenství až přijetím rozhodnutí 94/381 v červnu 1994. Také vývoz masokostní moučky ze Spojeného království do dalších členských států byl výslovně zakázán až v roce 1996 rozhodnutím 96/239.

120 V této době sice nebyly vlastnosti nemoci a konkrétněji příčiny jejího přenosu zcela známy. Rovněž dopad BSE v jiných zemích než ve Spojeném království – a ve velmi malé míře v Irsku – byl před rokem 1994 značně omezený. V období mezi roky 1988 a 1994 byla totiž BSE zjištěna v kontinentální Evropě pouze v Německu (4 případy), Dánsku (1 případ), Francii (10 případů), Itálii (2 případy) a Portugalsku (18 případů).

121 V každém případě je třeba poznamenat, že jak vyplývá z odpovědi Komise v září 1996 na otázky vyšetřovací komise Parlamentu v roce 1991 již všechny členské státy přijaly vnitrostátní opatření zakazující dovoz masokostní moučky pocházející ze Spojeného království na základě doporučení Komise v tomto ohledu.

122 Sedm členských států v letech 1989 a 1990 také přijalo opatření zakazující používání zpracovaných bílkovin pocházejících z tkání savců v krmivech pro přežvýkavce. Konkrétně Francouzská republika zakázala používání bílkovin ze savců v krmivech pro skot v červenci 1990. Podle článku 1 vyhlášky ze dne 24. července 1990, kterou se zakazuje používání některých bílkovin živočišného původu v krmivech a při výrobě krmiv pro skot (JORF ze dne 11. srpna 1990, s. 9837), ve znění článku 1 vyhlášky ze dne 26. září 1990 (JORF ze dne 7. října 1990, s. 12162), „[p]ři krmení

skotu nebo při výrobě krmiv určených pro tato zvířata je zakázáno používání masokostní moučky a bílkovin živočišného původu s výjimkou bílkovin pocházejících z mléčných výrobků, drůbeže, vaječných výrobků, ryb nebo mořských zvířat, jsou-li samostatně sbírány, zpracovávány nebo skladovány".

123 Od roku 1994 kromě toho žalované postupně prováděly strategii, jejímž cílem bylo zvláště zabránit v celém Společenství tomu, aby tkáně, které mohou obsahovat původce BSE, byly zavedeny do krmivového řetězce. Mezi těmito opatřeními je třeba zdůraznit rozhodnutí 94/381, které v celém Společenství zakázalo používání bílkovin pocházejících ze savců pro krmení přežvýkavců – nicméně s možností povolit případ od případu použití systémů umožňujících rozlišení bílkovin z přežvýkavců od bílkovin z jiných druhů než přežvýkavců.

124 Žalobci nicméně tvrdí, že tato ustanovení nebyla dostatečná, zejména jelikož rozhodnutí 94/381 zakázalo krmit bílkovinami pocházejícími ze savců pouze přežvýkavce, a tedy nikoliv jiná hospodářská zvířata – zvláště prasata a drůbež. Podle nich se tento částečný zákaz později ukázal jako původce křížové kontaminace, a proto rozšíření BSE.

125 V tomto ohledu je namístě poznamenat, že úplný zákaz používání živočišných bílkovin pro krmení hospodářských zvířat byl zaveden až rozhodnutím 2000/766, které vstoupilo v platnost dne 1. ledna 2001. V každém případě je důležité poukázat na to, že přijetí tohoto rozhodnutí bylo nezbytné vzhledem k soustavným nedostatkům v provádění pravidel Společenství týkajících se masokostní moučky v několika členských státech (viz čtvrtý až šestý bod odůvodnění rozhodnutí 2000/766).

126 Jak totiž vyplývá ze zvláštní zprávy Účetního dvora č. 14/2001 (viz bod 31 výše), většina členských států, včetně Francouzské republiky, tolerovala určitou úroveň kontaminace, přestože právní úprava Společenství nestanovila žádnou přípustnou míru tolerance. Inspekce provedené v letech 1998 až 2000 Úřadem pro inspekci krmiv a veterinární inspekci Komise (ÚKV) rovněž ukázaly ve většině členských států nedostatky v oblasti kontroly obchodu s masokostní moučkou. Inspekce ÚKV rovněž odhalily, že průmysl krmiv nevyvinul dostatečné úsilí, aby zamezil tomu, že se masokostní moučka dostane do krmiva dobytka a že dotyčná krmiva nebyla vždy správně označena, zejména ve Francii. Tato porušení povinností vedla k tomu, že hospodářství mohla nedopatřením použít pro svůj dobytek potenciálně nakažená krmiva (viz zvláštní zpráva Účetního dvora č. 14/2001, bod 33).

127 V důsledku toho je namístě dospět k závěru, že není prokázáno, že řešení problémů spojených s používáním masokostní moučky v krmivech pro hospodářská zvířata, včetně přežvýkavců, žalovanými bylo rozhodující příčinou šíření BSE mimo Spojené království, zvláště ve Francii, a tudíž nákazy rodinných příslušníků žalobců nvCJN. S ohledem zejména jak na opatření přijatá několika členskými státy, včetně Francie, zakazující dovoz masokostní moučky pocházející ze Spojeného království a používání zpracovaných bílkovin pocházejících z tkání savců v krmivech pro přežvýkavce, tak na nedostatky vnitrostátních orgánů a soukromých subjektů v používání norem Společenství, se totiž Soud nedomnívá, že je prokázáno, že kdyby Komise a Rada přijaly – nebo dříve přijaly – opatření, jejichž nepřijetí jim žalobci vytýkají, údajná škoda by nevznikla. *A fortiori* není prokázáno, že jednání označené žalobci v tomto ohledu může představovat jistou a přímou příčinu nákazy rodinných příslušníků nvCJN.

b) K údajnému opožděnému stanovení zákazu používání ZRM

128 Žalobci v podstatě tvrdí, že zákaz používání ZRM je nejdůležitějším ochranným opatřením proti riziku, které nvCJN představuje pro lidské zdraví, neboť tyto rizikové materiály představují pro člověka hlavní zdroj nákazy. Podotýkají, že ačkoliv několik vědeckých stanovisek od roku 1989 doporučovalo nutnost takového opatření, žalované jej přijaly až s velkým zpožděním. Zákaz používání všech druhů ZRM byl totiž stanoven až v roce 1997 rozhodnutím 97/534. Navíc vstup tohoto rozhodnutí v platnost, ke kterému mělo dojít dne 1. ledna 1998, byl postupně Komisí a Radou oddalován téměř tři roky. Tento zákaz tak vstoupil v celém Společenství v platnost až 1. října 2000 po přijetí rozhodnutí 2000/418.

129 Bez dalšího je třeba poznamenat, že v rozporu s tím, co se zdá, že tvrdí žalobci, stanovisko Vědeckého veterinárního výboru ze dne 27. listopadu 1989 dospělo k závěru, že v rozhodné době neexistovaly důkazy, že by zvířecí spongiformní encefalopatie byly přenosné na člověka, ačkoliv uvádí, že nelze vyloučit, že pro lidské zdraví existuje malé riziko u tkání s vysokou infekční úrovní. Za těchto podmínek VVV pouze doporučil vyloučit z potravinového řetězce zvláštní hovězí droby (a sice mozek, míchu, brzlík, mandle, slezinu a střeva) zvířat pocházejících ze zemí, kde se BSE rozšířila.

130 V tomto ohledu je třeba připomenout, že do roku 1989 byly případy BSE zjištěny pouze ve Spojeném království. Poté v letech 1989 až 1996 se v této zemi objevila velká většina případů BSE. Během tohoto období se totiž ve Spojeném království vyskytlo 165 402 případů BSE. V Irsku bylo zjištěno pouze 189 případů. Konečně, pouze 25 případů BSE bylo v tomto období zjištěno ve Francii, přičemž v ostatních

členských státech kontinentální Evropy bylo rovněž zjištěno velmi málo případů (tedy 64 případů v Portugalsku, 4 případy v Německu, 2 případy v Itálii a 1 případ v Dánsku).

131 Od roku 1989 tak žalované přijímaly první řadu opatření s cílem zamezit šíření BSE ze Spojeného království, přičemž zavedly zejména určitá omezení obchodu uvnitř Společenství se skotem pocházejícím z této země (viz zejména rozhodnutí 89/469, 90/59 a 90/261). Komise rovněž v dubnu 1990 přijala rozhodnutí 90/200, které zakázalo dovoz mozku, míchy, brzlíku, mandlí, sleziny a střev pocházejících ze skotu staršího šesti měsíců při porážce ze Spojeného království – v rozhodné době jediné země, kde byla BSE rozšířena.

132 Žalobci nicméně vytýkají žalovaným, že v tomto okamžiku nepřijaly obecný zákaz používání ZRM v celém Společenství a domnívají se, že tato nečinnost je příčinou nákazy jejich blízkých.

133 V takové oblasti jako je oblast zdraví zvířat a lidského zdraví musí být přitom existence příčinné souvislosti mezi jednáním a škodou prokázána na základě rozboru jednání vyžadovaného po orgánech v závislosti na vědeckých poznatcích v daném okamžiku. V tomto ohledu Soud uvádí, že až do března 1996 nebyla možnost přenosu BSE na člověka vědecky prokázána (viz body 8, 9 a 111 výše). Je rovněž třeba uvést, že do října 1996 vědecké a veterinární výbory Společenství nenavrhly stanovit obecný zákaz používání ZRM v celém Společenství, přičemž opatření týkající se těchto materiálů byla považována za nutná pouze ve Spojeném království. Před rokem 1996 tudíž nelze žalovaným vytýkat, že zcela nezakázaly používání ZRM v celém Společenství.

134 Mimoto je třeba poznamenat, že existence příčinné souvislosti vyžaduje, aby vytýkané jednání bylo jistou a přímou příčinou tvrzené škody a že v takových případech, jako je projednávaný případ, kdy jednání, které údajně způsobilo dovolávanou škodu, spočívá v nečinnosti, je zvláště nutné mít jistotu, že uvedená škoda byla skutečně způsobena vytýkanou nečinností a nemohla být způsobena jednáním odlišným od jednání vytýkaného žalovaným orgánům.

135 V projednávaném případě se Soud domnívá, že tato jistota neexistuje.

136 Není tak možné s dostatečnou jistotou dospět k závěru, že i kdyby žalované orgány přijaly úplný zákaz používání ZRM dříve, k nákaze rodinných příslušníků žalobců by rovněž nedošlo. V tomto ohledu Soud zejména poznamenává, že v projednávaném případě závisela účinnost normativních opatření přijatých žalovanými orgány zvláště na jednání členských států, které ne vždy s dostatečnou důsledností zajistily striktní používání veterinárních norem (viz bod 144 dále).

137 Je třeba rovněž poznamenat, jak uvádí stanovisko VŘV ze dne 10. prosince 1999 (viz bod 48 výše), že, i když se zdá, že ZRM představují zdaleka hlavní zdroj infekce nvCJN, „ideální" úroveň ochrany spotřebitelů vůči této nemoci vyžaduje vyloučení všech zvířat nakažených BSE z potravinového řetězce, přičemž stáhnutí ZRM v tomto ohledu představuje pouze „druhou úroveň ochrany". VŘV totiž poznamenal, že ani minimální množství nakaženého materiálu BSE způsobující nakažení člověka, ani přenos této infekce v různých tkáních zvířete nejsou zcela známy, a dospívá k závěru, že by mělo být zabráněno jakémukoli vystavení člověka původci infekce.

138 S ohledem na výše uvedené má Soud za to, že i když by úplný včasný zákaz konzumace a používání ZRM v celém Společenství uplatňovaný striktně a účinně ve všech členských státech mohl, pokud by byl stanoven dříve, snížit riziko nákazy evropských spotřebitelů nvCJN, není nicméně s dostatečnou jistotou možné vyloučit, že by v projednávaném případě přijetí takového zákazu žalovanými orgány zabránilo nákaze rodinných příslušníků žalobců. V každém případě s ohledem zejména na pravděpodobná data jejich nákazy a na inkubační dobu BSE a nvCJN (viz body 112 až 114 výše), k tomu, aby takové opatření mohlo být v projednávaném případě účinné, muselo by být přijato nejen před rokem 1996 – okamžikem, kdy byla přenositelnost BSE na člověka vědecky uznána – ale dokonce před rokem 1990 – okamžikem, kdy byl první případ BSE zjištěn v kontinentální Evropě – nebo dokonce před rokem 1986 – okamžikem, kdy byla nemoc BSE poprvé zjištěna a popsána ve Spojeném království. Jak bylo přitom konstatováno v bodě 133 výše, žalovaným nelze vytýkat, že zcela nezakázaly používání ZRM v celém Společenství před rokem 1996.

139 Konečně, pokud jde o opožděné přijetí opatření týkajících se používání ZRM vytýkané žalovaným orgánům v letech 1997 až 2000, Soud se domnívá, že tyto výtky nejsou pro účely projednávané věci relevantní. Je totiž třeba uvést, že podle samotných žalobců byli jejich blízcí nakaženi nvCJN nejpozději v roce 1996 (viz bod 92 výše). Rovněž posudky znalců jmenovaných tribunal de grande instance de Paris a tribunal administratif de Paris dospěly k závěru, že k nákaze zemřelých rodinných příslušníků žalobců došlo pravděpodobně před rokem 1996 (viz bod 112 výše). V důsledku toho nelze údajné protiprávnosti žalovaných, ke kterým došlo po roce 1996, považovat za příčinu škody dovolávané v projednávaném případě.

140 S ohledem na předcházející úvahy má Soud za to, že jednání, které žalobci vytýkají žalovaným orgánům týkající se zákazu ZRM, nemůže být považováno za jistou a přímou příčinu škody dovolávané v projednávaném případě.

c) K dalším jednáním vytýkaným Radě a Komisi

141 Kromě údajných protiprávností týkajících se zacházení s masokostní moučkou a ZRM posouzených výše, žalobci formulují několik dalších výtek ohledně jednání žalovaných v rámci boje s BSE a nvCJN. Konkrétně se domnívají, že se žalované dopustily zjevně nesprávných posouzení při řešení rizik spojených s těmito nemocemi. Žalobci žalovaným vytýkají rovněž zneužití pravomoci v rozsahu, v němž se tyto orgány proto, aby ochránily zájmy odvětví a trhu skotu, pokusily odradit členské státy od přijetí jednostranných ochranných opatření ve vztahu k rizikům, která BSE představovala. V poslední řadě se žalobci dovolávají porušení zásad legitimního očekávání a řádné správy z důvodu zejména dezorganizace služeb Komise a nedostatků veterinárních inspekcí Společenství týkajících se BSE, jakož i nedostatků v dohledu nad veterinárními kontrolami členských států.

142 Je však namístě konstatovat, že žalobci nijak neprokázali vztah příčiny a následku existující konkrétně mezi těmito údajnými nepravidelnostmi a škodou dovolávanou v projednávaném případě, jak bylo uvedeno, spočívající v nákaze nvCJN a v na ni navazujících úmrtích jejich rodinných příslušníků.

143 Je namístě ostatně uvést, že odpovědné za účinnou kontrolu nad používáním veterinárních právních předpisů jsou především členské státy. Pokud jde konkrétně o veterinární kontroly v obchodu uvnitř Společenství, ze směrnic 86/66 a 90/425 vyplývá, že za tyto kontroly jsou primárně odpovědné orgány členského státu odeslání zboží a v menším rozsahu orgány státu určení. Konkrétně v případě výskytu zoonózy nebo choroby, které by mohly znamenat vážné ohrožení zvířat nebo lidského zdraví, na jejich území, členské státy jsou okamžitě povinny učinit opatření v rámci boje proti nákazám nebo preventivní opatření stanovená v předpisu Společenství a veškerá další opatření, která uznají za vhodná.

144 Je třeba rovněž poznamenat, že jak uvádí zvláštní zpráva Účetního dvora č. 14/2001, inspekce prováděné ÚKV od roku 1996 ukazují, že většina členských států nezajistila s dostatečnou důsledností to, aby opatření týkající se BSE byla náležitě provedena na jejich území. Podle Účetního dvora toto nedostatečné provádění právní úpravy Společenství členskými státy přispělo k zabránění vymýcení BSE a k podpoře jejího šíření. Stejně tak je třeba rovněž vzít v úvahu odpovědnost určitých soukromých hospodářských subjektů za šíření nemoci. Uvedená zpráva Účetního dvora tak konstatovala, že zemědělsko-potravinářské odvětví nepoužívalo s dostatečnou důsledností právní předpisy Společenství týkající se BSE.

145 S přihlédnutím k předcházejícímu se Soud domnívá, že žalobci neprokázali, že tyto údajné protiprávnosti mohou být považovány za jistou a přímou příčinu nákazy svých blízkých nvCJN.

3. Závěr

146 S ohledem na předcházející se Soud nedomnívá, že je prokázáno, že údajně protiprávní jednání a opomenutí Rady a Komise mohou být považována za jistou a přímou příčinu nákazy rodinných příslušníků žalobců zesnulých ve Francii na nvCJN, která byla důvodem vzniku škod dovolávaných v projednávané věci. Za okolností projednávaného případu tak není prokázáno, že kdyby tyto orgány přijaly – nebo dříve přijaly – opatření, jejichž nepřijetí jim žalobci vytýkají, škoda by nevznikla.

147 V důsledku toho je namístě dospět k závěru, že příčinná souvislost mezi tvrzenou škodou a údajně protiprávním jednáním orgánů Společenství nebyla prokázána.

148 Je proto namístě zamítnout nároky žalobců vztahující se k mimosmluvní odpovědnosti Společenství za protiprávní jednání žalovaných orgánů jako neopodstatněné, aniž by bylo v projednávaném případě nezbytné rozhodovat o splnění dalších podmínek této odpovědnosti, a sice protiprávnosti jednání vytýkaného žalovaným orgánům a skutečné existenci škody.

II – *K mimosmluvní odpovědnosti Společenství v případě neexistence protiprávního jednání žalovaných orgánů*

A – *Argumenty účastníků řízení*

149 Žalobci uvádějí, že francouzské právo kromě právního režimu odpovědnosti za zavinění připouští rovněž základní právo poškozených na náhradu jejich škody na základě odpovědnosti veřejných orgánů. Tento režim je založen na ústavních hodnotách rovnosti a solidarity. V tomto rámci francouzský zákonodárce v roce 1991 zřídil zvláštní fond pro odškodnění osob nakažených virem ztráty lidské imunity v důsledku transfuze krevních produktů a v roce 1993 nezávislou komisi pro odškodnění obětí iatrogenní formy CJN v důsledku léčby růstovým hormonem.

150 Žalobci uvádějí, že judikatura Společenství nevyloučila zásadu odpovědnosti Společenství bez zavinění (rozsudek Soudu ze dne 29. ledna 1998, Dubois a Fils v. Rada a Komise, T-113/96, Recueil, s. II-125). Tvrdí, že na základě ústavních tradic společných členským státům a základních práv, která musí orgány Společenství respektovat, že je-li porušena zásada rovnosti neobvyklým a zvláštním způsobem, je legitimní přičítat odpovědnost za náhradu škody Společenství. Žalobci připouští, že

je vhodné, aby o poskytování náhrady založené na zásadě solidarity bylo rozhodováno „politickými" orgány, ale tvrdí, že je také možné přiznat tuto pravomoc soudu Společenství. Poznamenávají, že Parlament usnesením ze dne 19. listopadu 1997 vyzval Komisi a dotčené členské státy k poskytnutí nezbytných finančních prostředků jako projev jejich solidarity s rodinami obětí nvCJN.

151 Žalobci tvrdí, že z důvodu nákazy svých blízkých původcem infekce BSE a jejich úmrtí na nvCJN utrpěli škodu výjimečného rozsahu a dopadu. Navíc, z důvodu neurčení původce infekce a obtížnosti určit přesné datum a zdroj nákazy, nemohou zakládat své žaloby na náhradu škody na vnitrostátním režimu odpovědnosti výrobců či distributorů nebo na režimu Společenství. Bylo by tedy spravedlivé, aby odpovědnost za náhradu škody bylo možné přičíst orgánům Společenství.

152 Žalované uvádějí, že mimosmluvní odpovědnost Společenství v případě neexistence protiprávního jednání může být založena pouze tehdy, jsou-li kumulativně splněny tři striktní podmínky, a sice skutečné existence vzniklé škody, existence příčinné souvislosti a neobvyklý a zvláštní charakter dotčené škody (rozsudek Soudního dvora ze dne 15. června 2000, Dorsch Consult v. Rada a Komise, C-237/98 P, Recueil, s. I-4549, body 17 až 19). V projednávaném případě přitom není splněna podmínka týkající se příčinné souvislosti. Stejně tak musí být vyloučena nemajetková újma rodinných příslušníků a požadované částky z titulu majetkové újmy nejsou odůvodněné a přiměřené. Komise rovněž uplatňuje, že žalobci neprokázali neobvyklý a zvláštní charakter škody, když tvrdí, že je-li pravdou, že úmrtí je zvláště závažnou škodou, nic to nemění na tom, že žalobci neodůvodnili, že oběti byly vystaveny zvláštnímu riziku odlišnému od rizika, kterému byli vystaveni ostatní spotřebitelé hovězích produktů či výrobků.

B – *Závěry Soudu*

153 Článek 288 druhý pododstavec ES zakládá povinnost Společenství nahradit škody způsobené jeho orgány „v souladu s obecnými zásadami společnými právním řádům členských států", aniž by tedy omezoval působnost těchto zásad pouze na režim mimosmluvní odpovědnosti Společenství za protiprávní jednání uvedených orgánů. Vnitrostátní právní předpisy o mimosmluvní odpovědnosti přitom jednotlivcům umožňují, i když v nestejných mezích, ve specifických oblastech a podle odlišných pravidel, získat v soudním řízení náhradu některých škod i při neexistenci protiprávního jednání původce škody (rozsudky Soudu ze dne 14. prosince 2005, FIAMM a FIAMM Technologies v. Rada a Komise, T-69/00, Sb. rozh. s. II-5393, body 158 a 159, a Beamglow v. Parlament a další, T-383/00, Sb. rozh. s. II-5459, body 172 a 173). V případě škody způsobené jednáním orgánů Společenství, jehož protiprávní povaha není prokázána, může dojít ke vzniku mimosmluvní odpovědnosti Společenství, pokud jsou kumulativně splněny podmínky týkající se skutečné existence škody, příčinné souvislosti mezí ní a jednáním orgánů Společenství, jakož i neobvyklého a zvláštního charakteru dotčené škody (výše uvedený rozsudek Dorsch Consult v. Rada a Komise, bod 19; výše uvedený rozsudek FIAMM a FIAMM Technologies v. Rada a Komise, bod 160 a výše uvedený rozsudek Beamglow v. Parlament a další, bod 174).

154 Bylo přitom rozhodnuto, že v projednávaném případě nebyla existence příčinné souvislosti mezi jednáním žalovaných označeným žalobci a jimi tvrzenou škodou prokázána. Je proto namístě zamítnout nároky žalobců vztahující se k mimosmluvní odpovědnosti Společenství v případě neexistence protiprávního jednání žalovaných jako neopodstatněné, aniž by bylo v projednávaném případě nezbytné rozhodovat o splnění dalších podmínek této odpovědnosti, a sice skutečné existenci škody a jejím neobvyklém a zvláštním charakteru.

155 Je ostatně třeba uvést, že v případě neurčení mimosmluvní odpovědnosti orgánů Společenství není Soud příslušný k rozhodování o poskytnutí náhrady škody obětem

nemocí na základě zejména údajné zásady solidarity. V každém případě je namístě poznamenat, že v projednávaném případě byly žalobcům v červnu 2004 a lednu 2005 poskytnuty francouzskou vládou „solidární dávky" z důvodu škody vzniklé obětem a jejich právním nástupcům z důvodu onemocnění nvCJN. Dotčené náhrady stanoví částky z titulu náhrady škody vzniklé každému poškozenému a částky z titulu náhrady škody vzniklé každému jejich rodinnému příslušníkovi.

156 S ohledem na výše uvedené je třeba zamítnout nároky žalobců vztahující se k mimosmluvní odpovědnosti Společenství v případě neexistence protiprávního jednání žalovaných.

157 V důsledku toho je namístě žalobu zamítnout v plném rozsahu.

K nákladům řízení

158 Podle čl. 87 odst. 2 jednacího řádu se účastníku řízení, který neměl úspěch ve věci, uloží náhrada nákladů řízení, pokud to účastník řízení, který měl ve věci úspěch, požadoval. Podle čl. 87 odst. 3 však Soud může rozdělit náklady mezi účastníky řízení nebo rozhodnout, že každý z nich nese vlastní náklady, pokud každý účastník měl ve věci částečně úspěch i neúspěch, nebo pokud jsou k tomu dány výjimečné důvody.

159 S přihlédnutím k okolnostem případu, zejména ke skutečnosti, že Komise a Rada neměly ve většině svých návrhových žádání k přípustnosti žaloby úspěch, je namístě uložit Komisi a Radě náhradu nákladů řízení spojených s důvody týkajícími se přípustnosti, které Soud stanovil na jednu čtvrtinu celkových nákladů řízení. Žalobci ponesou tři čtvrtiny nákladů řízení.

Z těchto důvodů

SOUD

rozhodl takto:

1) Žaloba se odmítá jako nepřípustná, pokud jde o É. R., O. O., J. R., A. R. a B. P. R.

2) Ve zbývající části se žaloba zamítá jako neopodstatněná.

3) Žalobci ponesou tři čtvrtiny nákladů řízení. Rada a Komise ponesou jednu čtvrtinu nákladů řízení.

García-Valdecasas Cooke Labucka

Takto vyhlášeno na veřejném zasedání v Lucemburku dne 13. prosince 2006.

Vedoucí soudní kanceláře Předseda

E. Coulon J. D. Cooke

Obsah

Skutkový základ sporu ..... II - 4930

I – Výskyt bovinní spongiformní encefalopatie a nové varianty Creutzfeldt-Jakobovy nemoci a opatření Společenství a vnitrostátní opatření v rámci boje proti těmto nemocem ..... II - 4930

II – Okolnosti vlastní žalobcům a řízení zahájená u francouzských správních a soudních orgánů ..... II - 4936

Řízení a návrhová žádání účastníků řízení ..... II - 4937

K přípustnosti ..... II - 4939

I – K prvnímu důvodu nepřípustnosti, vycházejícímu z neupřesnění hlavních skutkových a právních okolností, na nichž je založena žaloba ..... II - 4940

A – Argumenty účastníků řízení ..... II - 4940

B – Závěry Soudu ..... II - 4941

II – K druhému důvodu nepřípustnosti, vycházejícímu z nevyčerpání vnitrostátních procesních prostředků a ze souvislosti s vnitrostátními řízeními ..... II - 4942

A – Argumenty účastníků řízení ..... II - 4942

B – Závěry Soudu ..... II - 4943

III – K třetímu důvodu nepřípustnosti, vycházejícímu z promlčení nároku ..... II - 4945

A – Argumenty účastníků řízení ..... II - 4945

B – Závěry Soudu ..... II - 4947

K věci samé ..... II - 4950

I – K mimosmluvní odpovědnosti Společenství za protiprávní jednání žalovaných orgánů ..... II - 4950

A – Argumenty účastníků řízení ..... II - 4950

1. K protiprávnostem vytýkaným Radě a Komisi ..... II - 4951

a) K žalobnímu důvodu vycházejícímu ze zjevně nesprávných posouzení při řešení krize BSE ..... II - 4953

b) K žalobnímu důvodu vycházejícímu ze zneužití pravomoci ..... II - 4956

c) K žalobnímu důvodu vycházejícímu z porušení zásad legitimního očekávání a řádné správy ..... II - 4957

2. K existenci škody ..... II - 4958

3. K existenci příčinné souvislosti ..... II - 4960

B – Závěry Soudu ..... II - 4964

1. K datům nákazy obětí a inkubační době nemoci ..... II - 4967

2. K existenci příčinné souvislosti mezi dovolávanou škodou a jednáním vytýkaným Radě a Komisi ..... II - 4969

a) K údajnému opožděnému zákazu používání masokostní moučky .. II - 4970

b) K údajnému opožděnému stanovení zákazu používání ZRM ..... II - 4974

c) K dalším jednáním vytýkaným Radě a Komisi ..... II - 4978

3. Závěr ..... II - 4979

II – K mimosmluvní odpovědnosti Společenství v případě neexistence protiprávního jednání žalovaných orgánů ..... II - 4980

A – Argumenty účastníků řízení ..... II - 4980

B – Závěry Soudu ..... II - 4982

K nákladům řízení ..... II - 4983